سُوْرۂ ـــــ لقمانْ
سُوْرۂ ـــــ حُجراتْ
سُوْرۂ ـــــ الرّحمٰن

پنجابی ترجمہ تے تشریح

○

از

مولوی شعاع الدّین

○

چھاپن والے

تاج بُک ڈپو ○ اُردو بازار لاہور

DATE ENTERED
۲۹۷،۱۶
ش ۸۴ س
۳۰۲۳۵
۳-۸

باراوّل

تعداد ———— پانچسو

قیمت ———— ۲۵ روپے

Taj Book Depot
Revesied Price
Rs. 15/-
Urdu Bazar Lahore

ناشر ———— ملک نذیر احمد

مطبع ———— کیمرج پریس لاہور

Marfat.com

باسمہٖ سبحانہٗ وتعالےٰ

695

جان پچھان

حَامِدًا وَّ مُصَلِّیًا - دینی ادب دا پنجابی ایم - اے وِچ تیجا پرچہ اے اوہدے وِچ سورہ لقمان، سورہ حجرات تے سورۂ رحمان تِن سورتاں نیں - ایہہ سورتاں دی درمیانیاں قسماں وِچوں نیں - سورۂ لقمان اکیسویں[21] سیپارے تے سورۂ حجرات چھبیویں[26] سیپارے تے سورۂ رحمان ستائیسویں سیپارے وِچ نیں - پہلی سورت وِچ توحید دا ذکر تے شرکت دی برائی بیان کیتی گئی اے - ایہناں دوہواں دا بیان ایس سورت وِچ مرکزی مقام رکھدا اے دوجی سورت وِچ نبیؐ دے آداب تے مسلمان معاشرے دے آداب بیان کیتے گئے نیں - ادب تے اخلاق اسلامی اصولاں دی بنیاد اے - حضورؐ نے فرمایا بُعِثْتُ لِاُتَمِّمَ مَکَارِمَ الْاَخْلَاق الخ (ترجمہ) میں ایس لئی نبی بنا کر بھیجیا گیا آں تاں جے میں اچھے اخلاق دی تکمیل کراں -

تیجی سورت وِچ اللہ تعالیٰ دیاں نعمتاں دا بیان اے - جیہڑیاں بندے اُتے کیتیاں گئیاں نیں - رحمان دیاں چند رحمتاں دا تے نعمتاں دا ذکر کر کے بندے نوں اصل گل ول دھیان دلایا گیا اے - اوہ گل ایہہ اے - اللہ تعالیٰ ای ساریاں انساناں دا خالق اے - اوہ ای ساریاں نوں رزق تے طرح طرح دیاں نعمتاں دین والا اے - ایس توں ایہہ گل واضح ہو جاندی اے - لوکاں نوں مخلوق دی عبادت لائق نئیں - عبادت تے شکر دے لائق نری اللہ تعالیٰ دی ذات ای مستحق

Marfat.com

نے سزاوار لے۔ اہناں نِتّاں سورتاں وچ حقوق اللہ تے حقوق العباد دا بیان بڑا تفصیل نال بیان کیتا گیا اے۔ معاشرے دے آداب وی بیان کیتے گئے نیں۔ تے اوہناں گلاں دا وی ذکر کیتا گیا اے۔ جنہاں نال اک معاشرے دا اتحاد تے اتفاق ختم ہو جاندا اے۔

تاج بک ڈپو والے ملک نذیر احمد صاحب ہوراں ایہہ خدمت میرے سپرد کیتی اے۔ تاں جے میں اہناں سورتاں دا ترجمہ، تفسیر تے تشریح لکھاں۔ میں اپنے وچ اوہ گن تے سمجھ نئیں رکھدا ساں۔ جیہڑے تفسیر لکھن لئی ضروری نیں۔ پر ملک صاحب دا شکر گزار آں۔ جے اوہناں دی حوصلہ افزائی نال میں نے ایس کم نوں پورا کرن دا ذمّہ لے لیا۔ میں نے طالب علماں لئی ضروری تفسیر تے تشریح کر دتی اے۔ تے مرکزی مضموناں اُتے رہنمائی لئی کجھ معلومات لکھ دتے نیں۔ طالب علماں نوں ایس تشریح نوں کافی فائدہ ہووے گا۔ مکمل تے جامع تفسیر دا دعویٰ نئیں۔ پر امتحان دی تیاری لئی ساریاں گلاں تفسیر وچ بیان کر دتیاں گئیاں نیں۔ اوہناں دی تفصیل وچیاں وڈیاں تفسیراں نوں وی ویکھی جا سکدی اے۔ اللہ دے کلام دا پورا مطلب اللہ تعالیٰ دے نبی پاکؐ ای بیان کر سکدے نیں۔ دوجی مخلوق دی جیڈی سمجھ اے اوسے دے مطابق ای بیان ہو سکدا اے۔ ہر اک سورت دے پہلے اک مقدمہ لکھیا گیا اے۔ جس وچ ہر سورت دے الگ الگ حالات تے مضمون بیان نیں مضموناں لئی ضروری معلومات درج کر دتے گئے نیں۔ اوہ مضمون ای ترتیب وار سورت دا خلاصہ نیں۔ بس ایہہ تفسیر پنجابی نثر دی ادنیٰ خدمت اے تے پنجابی زبان دے وادھے لئی اک قدم اے۔ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ الْعَظِيمِ ط

عاجز

محمد شجاع الدین عفی عنہ

Marfat.com

بِسۡمِ اللّٰہِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ ۝

سُوۡرَۃُ لُقۡمٰنَ

ناں

ایہہ سورۃ لقمان ناں والی اے۔ ایس سورۃ دے دوجے رکوعے اوہ نصیحتاں بیان کیتیاں گئیاں نیں جیہڑیاں حضرت لقمان ہوراں اپنے پُتّر نوں کیتیاں نیں۔ ایس لئی سورۃ دا ناں لقمان رکھیا گیا اے۔

نازل ہون دا زمانہ

ایہہ سورۃ رسالت محمدی دے پہلے پہلے زمانے وچ نازل ہوئی اے۔ جدوں اجے کافر مسلماناں اُتے زیادہ سختی نئیں کر دے سن۔ ایہہ گل کتھ سورۃ دی آئتاں وِچّوں معلوم ہوندی اے۔ جتھے توں نویں مسلماناں نوں آکھیا جاندا اے خدا تعالیٰ دی تابعداری توں بعد سب نالوں وڈا حق ماں باپ دا اے۔ پر جے اوہ اللہ منّن کولوں روکن تے اوہناں دی گل وی منن والی نئیں اے۔ جے کافر ماں باپ بر حق دین توں پھیرن تے مجبور کرن تے اوہناں دی گل نہ منّو۔ اسلام سچّا تے پکّا دین اے۔

موضوع تے مضمون

سب توں پہلاں سورۃ وچ دسیا گیا اے۔ ایہہ کتاب قرآن مجید اللہ دی کتاب حکمت نال بھری ہوئی اے ایس کتاب دی ساریاں گلاں حکمت توں اَڈ نئیں۔ ایس لئی اوہناں نوں منّو۔ تے اوہدیاں آئتاں ساریاں ہدایت تے مہر نیں۔ اوہناں واسطے جیہڑے نیکی کردے نیں۔ تے دسیا نیکی دے راہ تے چلن والے اوہ نیں جیہڑے درست نماز پڑھدے نیں تے زکوٰۃ دیندے نیں تے آخرت دا یقین رکھدے نیں۔ تن وڈّے کماں دا ذکر کیتا گیا اے۔ مراد ایہہ اے۔ دین سارے اُتّے عمل کرن والے ای کامیاب ہین لگے دسیا گیا اے۔ توحید دا منّنا معقول طریقہ اے۔ شرک لغو تے نامعقول فعل اے

Marfat.com

لوکاں نوں آکھیا - ماں پیو دا غلط راہ چھوڑ دیو - یعنی ماں پیو نال نیک سلوک کرنا چاہیئے پر دین دی گل وچ اوس دے آکھے اُتے ٹرو جو آپ دین اُتے ٹردا ہووے - ماں پیو دا حق اُتے ہونا ضروری نئیں - اسلام سچا دین اے - نبی صلی اللہ علیہ وسلم دی تعلیم سچی اے تے دسیا توحید دی نشانیاں ہر طرف موجود نیں - اوہناں نوں چھڈ کے گمراہے پاؤنا عقل دے لائق نئیں - نبی صلی اللہ علیہ وسلم دی تعلیم سچی تے برحق اے - اوس دی سچائی اُتے کائنات تے انساناں دیاں خود جاناں گواہ نیں - لوکاں نوں دسیا توحید دی آواز کوئی آواز نئیں - جیہڑی دنیا تے خود عرب وچ پہلی دفعہ بلند کیتی گئی اے - خود عرب وچ اوہو ای گل عقل والے تے حکمت تے دانائی والے کہندے چلے آئے نیں - جیہڑی نبی صلی اللہ علیہ وسلم دسدے نیں - عرب دے ملک وچ نقمان حکیم اے - اوہدا ناں سارے عرب وچ نیکی تے دانائی نال مشہور اے - لقمان نے اپنے پتر نوں آکھیا - خدا واحد اے، اوہدا کوئی شریک نئیں - خدا ساری کائنات دا خالق اے - جد لقمان دا ذکر تہاڈے شاعر تے خطیب اکثر کردے نیں - ہن سن لیا اے لقمان دی تعلیم تے نصیحتاں دا نچوڑ تے عرق توحید اے -

توحید دا بیان

ایہہ سورۃ توحید دا بیان کردی اے - تے شرک دی برائی ظاہر کردی اے - قرآن مجید دی سچائی تے قیامت دا یقین تے توحید دا مننا تے شرک توں بچنا - ایس سورۃ دا مقصد تے مراد اے

سورۃ دی آیتاں وچ دسیا گیا اے - دنیا ساری کھیڈ اے - اک دن ساری دنیا مٹ جان والی اے - اللہ دی ذات دیاں نشانیاں نوں کئی طرحاں سورۃ وچ ذکر کیتا گیا اے - دسیا گیا اے - ساری کائنات اللہ دی مخلوق اے - آسمان تے زمین دا انتظام اللہ تعالیٰ دا مقرر کیتا ہویا اے - زمین وچ ہر قسم دے جاندار پیدا کیتے نیں - جیہڑے ہزاراں لکھاں کروڑاں دی تعداد وچ نیں - ہر اک دا فائدہ تے کم وکھو وکھ اے - اللہ نے زمین اُتے مینہ وسایا تے ہر طرح دیاں عمدہ چیزاں اگا دتیاں - ایہہ ساریاں نعمتاں انسان لئی نیں - انسان نوں اللہ نے آکھیا توں میرے

Marfat.com

لئی اے۔ اللہ نے انسان نوں دسیا۔ تیری ضرورت لئی ساریاں چیزاں اساں پیدا کیتیاں نیں۔ من سوچن والی گل ایہہ اے۔ اے انسان تیرے لئی خالق دی عبادت ضروری اے مخلوق دی عبادت بے معنی اے۔ محتاج لوں ودھ محتاج دی عبادت کرنی عقل توں دور اے۔ فیر دنیا وچ کوئی چیز دی انسان دے فائدے لئی ایہناں بتاں نے پیدا نئیں کیتی اے۔ ایس لئی اللہ تعالیٰ ای عبادت تے ایمان لیاون دے لائق اے۔

لقمان دے حالات

لقمان دے بارے تاریخی بیان مختلف نیں۔ کجھ لوکاں دی تحقیق اے۔ لقمان قوم عاد دے اک فرد نیں تے لقمان یمن دے بادشاہ سن۔ مولانا سید سلیمان ندوی ہوراں ایس تحقیق نوں صحیح جاتا اے بعض صحابہؓ کولوں ہور روائتاں مروی نیں۔ ابن عباسؓ نے آکھیا اے۔ لقمان حبشی غلام سی۔ ایس قول نوں حضرت ابوہریرہ، مجاہد عکرمہ تے خالد الربعی منن والے نیں۔ حضرت جابر بن عبداللہ انصاری دا بیان اے۔ لقمان نوبہ دے علاقہ دا باشندہ سی۔ سعید بن مُسَیّب دا قول اے۔ اوہ مصر دا کالے رنگ والے لوکاں دچوں سی۔ ایہہ تن قول قریب قریب نیں۔ نوبہ اک علاقہ اے۔ جیہڑا مصر دے جنوب ول تے سوڈان دے شمال ول اے تے عرب لوک کالی چمڑی والے نوں حبشی آکھدے سن۔ ایس لئی اک شخص نوں مصری، نوبی تے حبشی قرار دتا گیا اے۔ لقمان نوبہ دا اصلاً سی۔ پر مدین تے ایلہ دے علاقہ دا باشندہ سی ایس لئی اودی زبان عربی سی۔ لقمان بن عاد تے لقمان حکیم دووویں الگ الگ نیں۔ سہیلی دا ایہہ ای بیان اے (روض الانف) لقمان عرب وچ حکیم۔ نیک تے دانا مشہور سی۔ اوہناں نصیحتاں دا مجموعہ کتابی شکل دے وچ لوکاں کول موجود سی۔ لقمان حکیم دا زمانہ حضرت داؤد علیہ السلام دا زمانہ اے۔

لقمان حکیم دیاں نصیحتاں

حضرت لقمان ہوراں دیاں نصیحتاں اوہو ای سن۔ جیہڑیاں نبی صلی اللہ علیہ وسلم دی تبلیغ تے تعلیم وچ سن۔ اللہ تعالےٰ نے اوہناں نوں دانائی دتی جس نال اوہ

Marfat.com

گلاں سمجھیاں جو پیغمبراں دے موافق ہوندیاں نیں۔ اوہ نصیحتاں لقمان حکیم ہوراں اپنے پُتر نوں دتیاں نیں

۱۔ اے میرے بچڑے اللہ نال شریک نہ بنا۔ اسلام وچ وی شرک سب نالوں وڈا گناہ اے۔

۲۔ اے میرے بچڑے نماز درست پڑھ

۳۔ لوکاں نوں نیک کماں دا حکم دے۔

۴۔ لوکاں نوں بدی توں منع کر۔

۵۔ اوس دکھ اُتے صبر کر جو تینوں ایس کم نوں کرن لئی پہنچے۔

۶۔ لوکاں کولوں منہ پھیر کے گل نہ کر۔

۷۔ زمین اُتے آکڑ کے نہ چل۔

۸۔ اپنی چال وچ اعتدال اختیار کر۔

۹۔ اے میرے بچڑے اپنی آواز نوں ہولی کر۔

لقمان ہوراں دیاں نصیحتاں عین اسلام دے مطابق نیں۔ نبی صلی اللہ علیہ وسلم نے عرب دے لوکاں نوں دسیا۔ توحید دی آواز عرب وچ پرانی اے لقمان نے اپنے بچڑے نوں اوسدی تعلیم دتی۔ تہاڈے لئی وی توحید تے رسالت دا راستہ کامیابی والا اے۔ توحید دیاں بہت خوبیاں نیں صرف اک توں ڈرن والے بہادر تے مجاہد ہوندے نیں۔ توحید دی برکت نال مسلمان متحد رہندے نیں۔ توحید توں دور ہون والے کمزور تے بزدل ہو جاندے نیں۔ اللہ تعالیٰ ساڈے دلاں وچ توحید دا عقیدہ پکا کرے تے اساں لوکاں نوں توحید دی برکات توں بہرہ ور کرے۔

ماں پیو دی تابعداری

ماں باپ اولاد لئی پیدا ہون توں تے دنیا اُتے آون دا سبب نیں۔ اولاد دا وجود پرورش لئی ماں باپ دا احسان مند اے۔ ماں پیو توں ودھ کے دنیا وچ کوئی نعمت نئیں۔ ماں بچے

Marfat.com

نوں ہر طرح دیاں تکلیفاں اُٹھا کے پرورش کردی اے۔ دُودھ پلانے دے زمانے وچ طرح طرح دیاں تکلیفاں برداشت کردی اے۔ اپنی تکلیف دی پرواہ وی نئیں کردی تے بچے دی صحت دا ہر طرح خیال رکھدی اے۔ ایس لئی خدا تعالےٰ نے قرآن مجید وچ کئی تھاواں اُتّے ماں باپ دے حقوق دا ذکر کیتا اے۔ سورۃ لقمان وچ دسیا گیا اے۔ ماں پیو دا انسان اُتے بڑا حق اے۔ ماں تھک تھک کے پیٹ وچ بچے نوں رکھدی اے۔ تے دو سال تیک تیر پلاندی اے تے انسان اُتّے فرض اے پہلے اللہ دا شکر ادا کرے۔ فیر ماں باپ دا شکر ادا کرے۔

سورۃ بقرہ وچ فرمایا گیا اے۔ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا تے ماں باپ نال نیک سلوک کرو۔

حدیث شریف وچ وی ماں باپ دے حقوق بیان کیتے نیں۔ حقوق العباد وچّوں وڈّا حق ماں باپ دا اے۔ حضرت جابرؓ نے نبی صلی اللہ علیہ وسلم دی خدمت وچ حاضر ہو کے عرض کیتی۔ میرا ارادہ جہاد کرن دا اے۔ ایس لئی تہاڈے کول مشورے لئی حاضر آں۔ حضورؐ نے آکھیا۔ تیری کوئی ماں اے۔ جواب دِتّا۔ میری ماں موجود اے۔ حضورؐ نے فرمایا۔ ماں دی خدمت کر۔ ماں دے پاؤں تلے جنت اے۔

ماں باپ دا حق زندگی وچ پورا تے ختم نئیں ہوندا اے۔ جنہاں دے ماں باپ مر گئے نیں۔ اوہناں لئی فرض اے۔ ماں باپ دی بخشش لئی دعا کرن تے ماں باپ دے دنیا وچ کیتے ہوئے وعدے نوں پورا کرن تے ماں باپ دے دوستاں دی وی عزت کرنی لازم اے۔ ماں باپ اولاد لئی خالق مجازی نیں۔

دُودھ چھڈانے دی مدّت

امام شافعی فِصٰلُهٗ فِیْ عَامَیْنِ دے معنے کولوں ایہہ نتیجہ نکالدے نیں۔ دودھ پلانے دی مدّت دو سال اے۔ ایہو ای قول امام احمدؒ، امام یوسفؒ تے امام محمدؒ دا اے۔ ایس مدت وچ کوئی دودھ پیندا اے۔ اوہدے لئی حرمت رضاعت دی ثابت اے۔

امام ابو حنیفہؒ نے احتیاط لئی ڈھائی سال لئی رضاعت دی مدت مقرر کیتی اے

حمل دی کم مدت چھ مہینے اے تے رضاعت دی مدت دو سال اے۔ جیویں قرآن مجید
وچ دوسری جگہ فرمایا گیا اے۔ وَحَمْلُهٗ وَفِصٰلُهٗ ثَلٰثُوْنَ شَهْرًا۔ اوہدا پیٹ وچ
رہنا تے دودھ چھڈانا ۳۰ مہینیاں وچ ہوندا اے۔ ایہہ سورت توحید دا مضمون
بیان کردی اے ضمناً دوجے مضموناں دا وی ذکر آ گیا اے۔

سُوْرَةُ لُقْمٰنَ مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

الٓمّٓ ۝١ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْحَكِيْمِ ۝٢ هُدًى وَّ
ا۔ ل۔ م۔ ایہہ حکمت والی کتاب دی آیتاں نیں ہدایت اتے

رَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِيْنَ ۝٣ الَّذِيْنَ يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَ
رحمت چنگیاں نیدیاں لئی اے۔ جیہڑے نماز پڑھدے نیں۔ تے

يُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوْقِنُوْنَ ۝٤
زکوٰۃ دیندے نیں۔ تے اوہ آخرت نال یقین رکھدے نیں۔

اُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِّنْ رَّبِّهِمْ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ
اوہ لوگ ای اپنے رب کولوں ہدایت اتے نیں تے اوہ ای لوگ

الْمُفْلِحُوْنَ ۝٥ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّشْتَرِيْ لَهْوَ
کامیاب نیں تے لوکاں وچوں ای جیہڑا کھیڈ دی

الْحَدِيْثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ ق صلے

گل مل لیندا اے تاں بھلا دے اللہ دے راہوں نال بے سمجھی دے ۔

وَّ يَتَّخِذَهَا هُزُوًا ۭ اُولٰۗىِٕكَ لَهُمْ عَذَابٌ

تے تاں جے خدا دے بنائے ہوئے راہ نوں مخول بنائے اوہو لوک نیں جنہاں لئی

مُّهِيْنٌ ۝ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيٰتُنَا وَلّٰى

ذلیل کرن والا عذاب اے ۔ تے پڑھیاں جان اوس اگے آیتاں ساڈیاں ۔ تکہ پھر جاندا اے

مُسْتَكْبِرًا كَاَنْ لَّمْ يَسْمَعْهَا كَاَنَّ فِيْٓ اُذُنَيْهِ

غرور کر کے جویں اوہ سنیاں ای نئیں ۔ سو جویں اوہدے کناں وچ

وَقْرًا ۚ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ۝

جھپا اے ۔ سو اوہنوں دکھ دے عذاب دی خوشخبری دے ۔

اوکھیاں لفظاں دے معنے

اَلَّذِيْنَ : جیہڑے ۔ يُؤْتُوْنَ :- دیندے نیں ۔ اُولٰۗىِٕكَ :- اوہ لوک ۔
مِنْ رَّبِّهِمْ :- اپنے رب کولوں یا اپنے رب ولوں ۔ يَّشْتَرِيْ :- مل لیندا اے ۔
لَهْوَ الْحَدِيْثِ :- کھیڈ دی گل ۔ وَقْرًا ۔ جھپا

تشریح

پہلی آیت وچ دسیا اے ۔ قرآن مجید حکمت والی کتاب اے ۔ ایس وچ

نیک لوکاں لئی ہدایت تے رحمت موجود اے۔ دوجی آیت قرآن لگے نیک آیت وچ بیان کیتا گیا اے۔ نیک کم کرن والے تن کم کردے نیں۔ نماز درست پڑھدے نیں تے زکات دیندے نیں۔ تے آخرت دا یقین کردے نیں۔ ایہہ مطلب نئیں جے نیک کماں والے صرف تن کم ای کردے نیں۔ نیک لوک اوہ نیں جیہڑے ساریاں بدیاں توں دور رہندے نیں۔ تے قرآن مجید دی دسیاں ہویاں تمام گلاں منن والے نیں تے اوہناں تے عمل کرن والے نیں۔ ایس تھاں صرف تن وڈے تے اچھے کماں دا ذکر کیتا گیا اے۔

۲۔ لَهْوَ الْحَدِيثِ دا معنے کھیڈدی گل اے۔ ایس تھاں ہر اوہ بری گل مراد اے جیہڑی خدا توں تے اوہدے حکماں توں دور رکھدی اے۔ کجھ صحابیاںؓ نے ایس دے معنے گانا لکھیا اے۔ عبداللہ بن مسعودؓ ہوراں ایہو معنے بیان کیتے نیں

۳۔ نضر بن حارث نے قریش نوں آکھیا جویں تساں رسول دا مقابلہ کیتا اے ٹھیک نئیں۔ نہ ای رسولؐ ساحر نہ شاعر نہ مجنون اے۔ اہناں سب حالتاں نوں لوک جانن والے نیں سنے رسول اکرمؐ دی زندگی توں خبردار نیں۔ نضر مکہ توں عراق ول گیا تے عجم دے بادشاہواں دے قصے تے رستم تے اسفندیار دے قصے لیا ؤندا اے تے لوکاں نوں قصے سنا کے قرآن شریف دے سننے توں تے نبیؐ توں دور رکھ دا سی جس اتوں ایس طرح فرمایا۔ ہر قصے تے ناچ راگ دا کم اے۔ چنگیاں دے کموں دور رکھدا اے۔ خلاصہ ایہہ اے۔ قرآن مجید اللہ دی سچی حکمت والی کتاب اے۔ اوہدے اتے عمل کرو تے قصے کہانیاں کولوں جان چھڑاؤ۔ ایس طرح ای عذاب کولوں بچنا اے۔

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ

بے شک جنہاں منیاں تے کیتیاں بھلائیاں ضرور اوہناں لئی

جَنّٰتُ النَّعِيْمِ ﴿۸﴾ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ وَعْدَ اللّٰهِ

بہشت نعمتاں والے نیں ۔ سدا اوتھے رہن گے وعدہ اللہ دا

حَقًّا ۭ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿۹﴾ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ

سچا ہو چکا اے ۔ تے اوہو زور تے حکمت والا اے ۔ اسمان پیدا کیتے

بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَاَلْقٰى فِي الْاَرْضِ رَوَاسِيَ

بغیر تھماں دے اوہناں نوں ویکھدے ای او تے زمین وچ پہاڑ

اَنْ تَمِيْدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيْهَا مِنْ كُلِّ دَاۗبَّةٍ ۭ وَ

رکھے نیں تاں تہانوں نہ ہلائے تے اوس وچ ہر طرح دے جاندار کھلارے ۔ تے

اَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاۗءِ مَاۗءً فَاَنْۢبَتْنَا فِيْهَا مِنْ كُلِّ

اساں اتاریا اسماناں توں پانی فیر اوس وچ اساں ہر جنس دی چیز

زَوْجٍ كَرِيْمٍ ﴿۱۰﴾ هٰذَا خَلْقُ اللّٰهِ فَاَرُوْنِيْ مَاذَا

چنگی اگائی اے ایہہ سب اللہ دی پیدائش اے ۔ سو ہن ول

خَلَقَ الَّذِيْنَ مِنْ دُوْنِهٖ ۭ بَلِ الظّٰلِمُوْنَ فِيْ

وکھاؤ کیہہ کجھ اوہناں سوا اوہدے پیدا کیتا اے ۔ سگوں ظالم صاف گمراہے

ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿۱۱﴾

پئے ہوئے نیں ۔

Marfat.com

تشریح

۱ ایتھے دسیا گیا اے۔ کہ بد عملاں تے قرآن دے منکراں لئی دکھ دالا عذاب
اے۔ تے ہن دسیا جاندا اے۔ ایمان والیاں لئی نعمتاں دی بھری ہوئی جنت اے
تے ایمان والے جنتاں وچ ہمیشہ رہن گے۔ ایہہ اللہ تعالیٰ دا وعدہ سچا تے پکا اے
نہ کوئی وعدہ پورا کرن توں روک سکدا اے۔ تے نہ ای اللہ اپنے وعدے دے
خلاف کردا اے۔ ہنے اللہ دیاں دو صفتاں دا ذکر اے۔ اللہ عزیز غالب اے
اوس دا حکم کوئی موڑ نئیں سکدا۔ عزیز صفت بیان کرن توں بعد دسیا گیا
اے۔ اللہ حکیم اے۔ اوہدے کم حکمت تے عدل والے ہوندے نیں۔ غلط بخشش
نئیں۔ ایہہ انعام ٹھیک تے عمل والیاں لئی اے۔

۲ ایہناں آیتاں وچ دسیا گیا اے۔ جیہڑا اصل مدعا اے۔ خدا دی توحید
دا بیان اے۔ خدا تعالیٰ نے سب مخلوق نوں پیدا کیتا اے۔ آسماناں نوں بغیر تھماں
دے پیدا کیتا اے۔ نویں علم دے مطابق ایہہ معنے نیں آسمان دی ساری مخلوق
چن تارے سورج آپس دے وچ قانون جذب تے کشش دے تابع نیں۔ ایہہ
تعبیر بغیر عمدٍ ترونہا دی علوم طبیعی دے لحاظ نال اے۔ ایہہ مطلب وی صاف
اے۔ آسماناں نوں بغیر تھماں دے پیدا کیتا اے۔ ایہہ قدرت دی بڑی وڈی
نشانی اے۔ زمین پیدا کیتی پہاڑ پیدا کیتے۔ آسماناں توں پانی اتاریا تے پھل اگائے
نیں۔ ایہہ ساریاں خدا تعالیٰ دی پیدا کیتیاں ہویاں چیزاں نیں۔ ہن وکھاؤ دوجیاں
معبوداں نے کیہ کجھ پیدا کیتا اے۔ جے غلط معبود کجھ پیدا نئیں کر سکدے تے
اوہ عاجز نیں۔ اللہ دی ذات واحد ای پوجا تے منن دے قابل اے۔ تے
ظالم شرک کرن والے صاف کوراہے پئے ہوئے نیں۔

Marfat.com

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِ ط

تے بے شک اساں لقمان نوں عقل مندی دتی سی پئی اوہ اللہ دا شکر

وَمَنْ يَّشْكُرْ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ كَفَرَ

ادا کرے۔ تے جیہڑا شکر کرے گا۔ تد اپنی جان لئی شکر کریگا۔ تے جیہڑا ناشکری

فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيْدٌ ﴿۱۲﴾ وَاِذْ قَالَ لُقْمٰنُ

کریگا تاں اللہ ضرور سلاہیا ہویا بے پرواہ اے تے جد لقمان نے اپنے

لِابْنِهٖ وَهُوَ يَعِظُهٗ يٰبُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ ط

پتر نوں آکھیا تے اوہ اوہنوں نصیحت کر رہیا اے۔ اے میرے بچڑے اللہ نال شریک

اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيْمٌ ﴿۱۳﴾ وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ

نہ بنا۔ ضرور شرک بنانا بڑا ظلم اے تے اساں آدمی نوں تاکید

بِوَالِدَيْهِ ۚ حَمَلَتْهُ اُمُّهٗ وَهْنًا عَلٰى وَهْنٍ

کردتی اوہدے ماں باپ لئی، اوہنوں اوہدی ماں نے پیٹ وچ رکھیا سستی اتے سستی نال

وَّفِصٰلُهٗ فِيْ عَامَيْنِ اَنِ اشْكُرْ لِيْ وَلِوَالِدَيْكَ ط

تے دُدھ چھڈانا اوہدا دو وریہاں وچ اے پئی میرا شکر ادا کر تے اپنے ماں باپ دا۔

اِلَيَّ الْمَصِيْرُ ﴿۱۴﴾ وَاِنْ جَاهَدٰكَ عَلٰى اَنْ تُشْرِكَ

میرے ول مڑ آونا اے۔ تے جے او دویں تیرے نال سختی کرن ایس گل اتوں جے توں میرا

بِیْ مَا لَیْسَ لَکَ بِہٖ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْھُمَا

اوس نوں شریک نباویں۔جس دے شریک ہونے دی تینوں خبر وی نئیں

وَصَاحِبْھُمَا فِی الدُّنْیَا مَعْرُوْفًا وَّاتَّبِعْ سَبِیْلَ

تاں اوہناں دے آکھے نہ لگ نے ساتھ دے اوہناں دا دنیا وچ چنگی طرح

مَنْ اَنَابَ اِلَیَّ ثُمَّ اِلَیَّ مَرْجِعُکُمْ فَاُنَبِّئُکُمْ

نے اوس راہ ٹر جیہڑا میرے ول مڑ پیا اے۔ فیر میرے ای وَل

بِمَا کُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۵﴾

تساں مڑ آونا اے۔ فیر میں تہانوں دساں نگا جو تسیں کردے سو۔

تشریح

لے لقمان حکیم حضرت داؤد علیہ السلام دے وقت وچ ہویا اے۔ اللہ تعالیٰ نے اوہنوں دانائی دِتی جس نال اوہ گلاں سمجھیاں جیہڑیاں پیغمبراں دے حکم دے موافق ہوندیاں نیں۔ عرب وچ لقمان حکیم تے دانا مشہور سی۔ ایس بارے اختلاف پایا جاندا اے۔ لقمان کون سی۔ وطن کیہڑا سی۔ کیہڑی نسل دا سی۔ آخیر دا فیصلہ ایہہ اے۔ لقمان عربی زبان جاندا سی تے عرب وچ حکیم ہون توں آکّھ عربی لوکاں کول صحیفہ لقمان ناں دا موجود سی۔ عرب وچ سوید بن صامت سی، اوہ حج کرن گیا سی۔ اوتھے حضورؐ نے حاجیاں نوں اسلام دی دعوت دِتی۔ سوید بن صامت مدینے دا رہن والا سی۔ اوہ ہجرت توں تن سال پہلے مکّہ حج کرن گیا سی۔ حضورؐ دی تبلیغ سن دا رہیا تے آکھیا۔ میرے کول اک صحیفہ لقمان

اے۔ اوہدے وچ وی نیک گلاں نیں۔ حضورؐ نے اوہ سنیا تے آکھیا۔ قرآن مجید اوہدے توں بہتر اے۔ فیر سوید بن صامت نے قرآن مجید سنیا تے اقرار کیتا کہ قرآن مجید دا بیان صحیفہ لقمان توں ودھ اے۔ دیسرۃ ابن ہشام (

لقمان نوں آکھیا گیا اے۔ اللہ دا شکر کر جیہڑا شکر کردا اے نرا اپنی جان لئی کردا اے تے جیہڑا ناشکری کردا اے، اوہ اللہ توں دور اے۔ خدا جانے ایہہ بندے دا شکر اوہدے فائدے لئی اے تے بندے دا ناشکرا ہونا اوہدے لئی نقصان تے گھاٹے دی چیز اے۔ اللہ تعالیٰ دی ذات بے پرواہ تعریفاں والی اے۔ اللہ تعالیٰ دی خدائی وچ ساڈے شکر نال اضافہ نئیں ہوندا تے ناشکری نال گھاٹا نئیں۔ کائنات دا ہر ذرہ تے ہر مخلوق اللہ تعالیٰ دا ذکر کرنے شکر ادا کردی اے

ے لقمان دی حکمت والیاں نصیحتاں وچ دو نصیحتاں موجود نیں۔ عرب دے لوکاں نوں دسیا گیا اے۔ لقمانؑ اپنے پتر لئی مخلص سن۔ اوہناں پتر نوں شرک توں روکیا ے لقمان حکیم دا طریقہ دسیا۔ اوہ اولاد نوں شرک توں منع کردے سن۔ تسیں اے اہلِ عرب اولاد نوں شرک سکھاوندے او شرک وڈا ظلم اے۔ ظلم دے معنے حق مارنا اے۔ تسیں اللہ تعالیٰ دا حق ماردے او۔

ے ایہہ بیان اے۔ ماں پیو دا شکر ادا کرنا۔ خدا تعالیٰ دے بعد ضروری اے۔ ماں نے بچے نوں بڑی تکلیفاں نال پیٹ وچ رکھیا اے۔ ماں باپ دی تابعداری ضروری اے تے جے دوویں سختی کرن تیرے نال ایس گل اتوں جو توں میرا کوئی شریک بناویں۔ تاں اوہناں دے آکھے نہ لگ۔ یعنی ماں پیو نال نیک سلوک کرنا چاہیدا اے۔ پر دین دی گل وچ اوہناں دے آکھے آتے تر وجہ آپ دین اُتے ٹردا ہووے۔ حساب اللہ نوں دینا اے اوہدے ای آکھے لگو۔

يٰبُنَيَّ اِنَّهَآ اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ

لے اے میرے پتّرڑے کوئی خصلت جے برابر ارہر دے دانے دے ہووے پھر

فَتَكُنْ فِيْ صَخْرَةٍ اَوْ فِي السَّمٰوٰتِ اَوْ فِي الْاَرْضِ

پتھر وچ ہووے یا آسماناں وچ یا زمین وچ۔

يَاْتِ بِهَا اللّٰهُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيْفٌ خَبِيْرٌ ﴿١٦﴾

اوس نوں اللہ لیاوے گا ضرور اللہ ہیں دیکھدا اے

يٰبُنَيَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوْفِ وَانْهَ

اے میرے پتّرڑے درست نماز پڑھ تے نیک کم دا حکم کر۔ تے

عَنِ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلٰي مَآ اَصَابَكَ ۭ اِنَّ

بُرے کماں توں منع کر۔ اوس دکھ اُتّے صبر کر جو تینوں پہنچے۔ ضرور

ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ ﴿١٧﴾ وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ

ایہہ تاکید والے کماں وچوں اے تے لوکاں کولوں منہ موڑ کے گل نہ کر

لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا ۭ اِنَّ

تے زمین وچ آکڑ کے نہ ٹر ضرور

اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُوْرٍ ﴿١٨﴾ وَاقْصِدْ

اللہ نوں ہر اک چوڑ کرن والا شیخی خورا نئیں بھاوندا اے تے اپنی ٹور وچ

Marfat.com

فِيْ مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ ۭ اِنَّ اَنْكَرَ

درمیانی چال پکڑ تے اپنی آواز ہولی کر ضرور ساریاں

الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيْرِ ۝

آوازاں نالوں بُری آواز کھوتے دی اے

تشریح

ع۱ لقمان حکیم نے اپنے پُتر نوں چند نصیحتاں کیتیاں سن۔ اوہناں دا ذکر عرب دے مشرکاں لئی اے۔ تے دوسرے مسلماناں لئی وی اے اوہ نصیحتاں ایہہ سن۔

۱۔ ہراک عادت دا حساب ہوسی۔ کوئی کم اللہ تعالیٰ کولوں مخفی نئیں۔ اسماناں وچ یا پتھر وچ یا زمین وچ ہوسی اللہ اوس نوں سامنے لیاوے گا۔

۲۔ میرے پُتر نماز پڑھ تے نیک کم دا حکم کر تے بُرے کماں توں روک دے تے جو تینوں دکھ پہنچے صبر کر۔

۳۔ لوکاں کولوں منہ نہ پھیر۔

۴۔ زمین وچ آکڑ کے نہ چل۔ آکڑ والی چال تے لوکاں کولوں منہ پھیرنا تکبر تے گھمنڈ اے۔ اللہ تعالیٰ نوں تکبر کرن والے تے فخر کرنے والے بندے پسند نئیں۔ مُخْتَالٍ اوہ شخص اے جیہڑا اپنے آپ نوں وڈا جاندا اے۔ فَخُوْرٍ اوہ شخص اے جیہڑا اپنے آپ نوں دوجیاں اگے وڈا ظاہر کرے۔ اللہ تعالیٰ نوں دونویں عادتاں پسند نئیں۔

۵۔ اے پُترے وچکارلی چال پکڑ تے اپنی آواز ہولی کر۔ وچکارلی چال توں مراد ایہہ اے۔ اے پُترے تیری ٹور وچ گھمنڈ نہ ہووے تے نہ ضرورت

Marfat.com

لئی موڑنا ضروری اے۔ بعض کماں وچ تیزی تے بعض کماں وچ دیہ کرنا چنگا ہوندا اے۔ آواز ہولی کرن دا مقصد وی ایہہ اے۔ اے بچڑے اپنے لہجے نوں ٹھیک رکھ۔ ضرورت لئی بعض وقت بلند آواز نال بلاؤنا ضروری ہوندا اے تے بعض وقت ہولی بولن نال کم چل جاندا اے۔ دوجیاں نوں رعب وکھان لئی تے ذلیل کرن لئی ڈنڈ پارنی تے گلہ پھاڑ کر گل کرنی اچھی نئیں۔ گدھے وانگوں بے ضرورت آواز کڈھنا برا لگدا اے۔ اچی آواز کجھ خوبی نئیں۔

اوکھیاں لفظاں دے معنے

خَرْدَلٍ :۔ ار ہردا دانہ۔ صَخْرَةٍ : پتھر چٹان۔ لَا تَمْشِ :۔ نہ ٹر۔ يَأْتِ :۔ لیاوے گا۔ لَا تُصَعِّرْ :۔ نہ موڑ۔ مَرَحًا :۔ آکڑ نال۔ اِنَّ : ضرور

اَلَمْ تَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي

کے بھلا تساں نئیں ویکھیا۔ ضرور اللہ نے تساں دے ماتحت کیتیاں

السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاَسْبَغَ عَلَيْكُمْ

جو چیزاں آسماناں وچ نیں تے جو زمین وچ نیں۔

نِعَمَهٗ ظَاهِرَةً وَّ بَاطِنَةً ط وَمِنَ النَّاسِ

تے پوریاں دتیاں تہانوں نعمتاں اپنیاں جیہڑیاں کھلیاں کھلیاں تے چھپیاں ہویاں نیں۔

مَنْ يُّجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَّلَا

تے لوکاں وچوں اے جیہڑا جھگڑدا اے۔ اللہ دی گل وچ بغیر علم دے جھگڑدا اے

تے بغیر

هُدًى وَّلَا كِتٰبٍ مُّنِيْرٍ ﴿۲۰﴾ وَ اِذَا قِيْلَ لَهُمُ

ہدایت دے تے بغیر روشن کتاب دے   تے جد اوہناں نوں آکھیے

اتَّبِعُوْا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوْا بَلْ نَتَّبِعُ مَا

اوس حکم اُتّے ٹُرو جیہڑا اللہ نے اتاریا اے۔ آکھدے نیں۔ سگوں اسیں

وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا ؕ اَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطٰنُ

ٹُراں گے جس اُتّے اسیں اپنے پیو دادے ڈٹھے نیں۔ بھلا تے بھاویں جے کر شیطان

يَدْعُوْهُمْ اِلٰى عَذَابِ السَّعِيْرِ ﴿۲۱﴾

اوہناں نوں دوزخ دی بھڑکدی ہوئی اگ ول بلاندا ہووے۔

اوکھیاں لفظاں دے معنے
سَخَّرَ :- ماتحت کیتیاں۔ اَسْبَغَ :- پوریاں دتیاں۔ يُجَادِلُ :- جھگڑدا اے۔ يَدْعُوْهُمْ اوہناں نوں سددا اے۔

تشریح

سب چیزاں آسماناں تے زمین دیاں تہاڈے ماتحت کیتیاں نیں۔ تے ہر طرح دیاں ظاہر تے باطن نعمتاں تہانوں پوریاں دتیاں نیں۔ تاں تسیں اللہ تعالیٰ نوں پچھانوں جیویں پچھاننا چاہی دا اے تے اوہدی نزدیکی حاصل کر دے تے ودھیریاں خوبیاں کماؤ۔ تے جیہڑے لوک اللہ دی ذات تے ناواں تے صفتاں تے کماں دی گل وچ جھگڑا کر دے نیں۔ ایہہ کم جھگڑے دا بغیر دلیلوں کر دے نیں۔ تے جد اوہناں نوں آکھیے اوس حکم اُتّے ٹُرو جیہڑا اللہ نے اتاریا اے۔ تے اوہ ضد

کر دے نیں۔ تے آکھ دے نیں تے غلط دلیلاں اوہناں دی تقلید لئی دیندے نیں۔ ہرحال پیو دا حق اُتے ہونا ضروری نئیں۔ ایس لئی اوہناں دے مگر لگناں وی ضروری نئیں۔ گمراہ ماں پیو دوزخ دے عذاب ول لے جاندے نیں۔

وَمَنْ يُّسْلِمْ وَجْهَهٗۤ اِلَى اللّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ

تے جیہڑا منہ اپنا اللہ دے حوالے کردا اے تے اوہ نیکی کرن والا اے

فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى ؕ وَاِلَى اللّٰهِ

تاں اوس نے اعتماد دے قابل سہارا پکڑ لیا اے تے اللہ ای ول

عَاقِبَةُ الْاُمُوْرِ ۝۲۲ وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنْكَ

آخر سب کماں دا اے تے جیہڑا بے ایمان ہویا سو تینوں اوہدی

كُفْرُهٗ ؕ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْا ؕ

بے ایمانی غم وچ نہ پائے اوہناں دا ساڈے ول ای مڑنا اے۔ فیر اسیں اوہناں نوں

اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۝۲۳ نُمَتِّعُهُمْ

دساں گے جو اوہناں نے کیتا اے اللہ ضرور دلاں دے بھیت جان دا اے تھوڑا چر اوہناں

قَلِيْلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ اِلٰى عَذَابٍ غَلِيْظٍ ۝۲۴

نوں کھان ہنڈان دیندے آں فیر بے بس کر کے اوہناں نوں سخت عذاب ول لیاواں گے۔

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ

لَيَقُوْلُنَّ اللّٰهُ ؕ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ ؕ بَلْ اَكْثَرُهُمْ
تاں آکھ دسے نہیں اللہ نے   تدں آکھ سب تعریف اللہ دی لے

لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۲۵﴾ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ
بہتیرے اوہناں وچوں نہیں جاندے۔   اللہ ای دا اے جو کجھ آسماناں تے زمین دِچ لے

اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيْدُ ﴿۲۶﴾

ضرور اللہ ای بے پرواہ تعریف کیتا ہویا اے۔

اوکھیاں لفظاں دے معنے

مَنْ:۔ جیہڑا۔ يُّسْلِمْ:۔ حوالے کردا اے
بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى:۔ بھروسے دے لائق
سہارا۔ نَرْجِعُهُمْ:۔ اوہناں دا مڑنا۔ فَنُنَبِّئُهُمْ۔ فیر اسیں اوہناں نوں
دساں گے۔ نُمَتِّعُهُمْ:۔ اسیں اوہناں نوں کھان منڈان لئی سامان دیندے آں۔

تشریح

عا۔ یعنی پوری طرح اپنے آپ نوں اللہ تعالیٰ دے حوالے کر دیوے۔ اپنے سارے معاملات اللہ اُتّے چھڈ دیوے۔ اوہدے حکماں دے مطابق پوری زندگی گذارے۔ اوہ اچھا سہارا اے۔ اوہ ای بدلہ دین والا اے

عا۔ يَحْزُنْكَ دے لفظ وِچ خطاب نبی صلی اللہ علیہ وسلم نوں اے۔ دسیا گیا اے۔ جیہڑا کفر کردا اے۔ اوس نے تہاڈا کجھ نئیں وگاڑیا۔ اپنا ای نقصان کیتا اے۔ اے نبیؐ سارے مشرک مَندے نیں آسماناں تے زمیناں نوں اللہ نے پیدا کیتا اے۔ جد اوہ ایہہ گل مَن دے نیں۔ فیر ساری حمد خدا تعالیٰ لئی اے اوسدی ذات ای حمد تے تعریف دے لائق اے۔ جد کائنات دے پیدا کرن

Marfat.com

وچ کسے دا کوئی حصہ ای نئیں ۔ جد خالق اوہ اے ۔ بندگی تے اطاعت وی اوہدی کرنی چاہیئے ۔ ایہہ گل عقل دے خلاف اے خالق ہور ہووے تے معبود ہور بنا دیں

وَلَوْ اَنَّ مَا فِی الْاَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ اَقْلَامٌ

عا اتے جے کدے جتنے درخت زمین وچ نیں قلماں ہون تے سمندر

وَّ الْبَحْرُ يَمُدُّهٗ مِنْ بَعْدِهٖ سَبْعَةُ اَبْحُرٍ

ست ہور سمندراں نال رل کے سیاہی بن جاوے

مَّا نَفِدَتْ كَلِمٰتُ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿۲۷﴾

ضرور اللہ دیاں گلاں نہ نبڑن ۔ اللہ ضرور زور اور حکمت والا ہے ۔

مَا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ اِلَّا كَنَفْسٍ وَّاحِدَةٍ ؕ اِنَّ

۲۸ نئیں اے تساں دا پیدا کرنا تے نہ مار کے جوانا تساں دا پر اک جان وانگوں

اللّٰهَ سَمِيْعٌ بَصِيْرٌ ﴿۲۸﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُوْلِجُ

اے ۔ اللہ ضرور سندا دیکھدا اے تے بھلا توں نئیں ڈٹھا پئی اللہ ضرور داخل

الَّيْلَ فِی النَّهَارِ وَيُوْلِجُ النَّهَارَ فِی الَّيْلِ

کردا اے ۔ رات نوں دن وچ تے دن نوں رات وچ واڑدا اے تے

وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ز كُلٌّ يَّجْرِیْۤ اِلٰۤى اَجَلٍ

سورج تے چن نوں ماتحت کیتا اسے ہر اک ٹرنا ہوئی ہدت تیک ٹردا اے

مُسَمًّى وَّ اَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿۲۹﴾

تے پئی اللہ نوں ضرور جو کردے او خبر اے

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَ اَنَّ مَا يَدْعُوْنَ

ایہہ کم نیں ایس سبّوں جو ضرور اللہ ای سچ اے تے جنہوں اوہدے بغیر

مِنْ دُوْنِهِ الْبَاطِلُ ۙ وَ اَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِيُّ

سددے نیں اوہ ضرور جھوٹھا اے تے ضرور اللہ ای سب توں اُچا بڑا

الْكَبِيْرُ ﴿۳۰﴾ ع اَلَمْ تَرَ اَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِيْ فِي

اے کے بھلا توں نئیں ڈِٹھا پئی جہاز اللہ دے فضل نال

الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللّٰهِ لِيُرِيَكُمْ مِّنْ اٰيٰتِهٖ ؕ

سمندر وچ ٹُردے نیں تاں تہانوں اپنیاں نشانیاں وچوں وکھاوے

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُوْرٍ ﴿۳۱﴾

ضرور ایس وچ نشانیاں نیں ہر اوس لئی جیہڑا صبر کرنے والا شکر کرنے والا اے۔

اوکھیاں لفظاں دے معنے

سَبْعَةُ اَبْحُرٍ :- ست سمندر - مَا نَفِدَتْ : نہ نبڑن - كَنَفْسٍ وَّاحِدَةٍ : اک جان وانگوں

اَلَمْ تَرَ :- بھلا توں نئیں ڈِٹھا - اَلْفُلْكَ :- جہاز یا کشتی یا بیڑی -

تشریح

۱؎ اللہ تعالیٰ دیاں گلاں تے تعریفاں بے شمار نیں - جے کدے زمین دے سارے

Marfat.com

درخت قلماں ہون تے کئی سمندر رل کے سیاہی ہون تے اللہ تعالیٰ دیاں گلاں لکھیاں جان ۔ تے اوہ ختم نئیں ہوندیاں ۔ اللہ تعالیٰ دیاں گلاں غیر محدود نیں ۔ تے دنیا دیاں قلماں تے سیاہیاں محدود نیں ۔ ایس لئی اللہ دیاں تعریفاں تے گلاں نوں کوئی وی احاطہ نئیں کر سکدا نہ لکھ سکدا اے ۔ اللہ تعالیٰ دے تخلیقی کم تے اوسدی قدرت تے حکمت دے کرشمے بے حد بے شمار نیں ۔

ﻠﻪ اللہ تعالیٰ دا ساری کائنات نوں پیدا کرنا اک جان پیدا کرنے وانگوں اے ایہہ نئیں جے اللہ تعالیٰ دی ذات اک چیز پیدا کرن ویلے دوجی چیز ول دھیان نئیں کر سکدا ۔ اللہ تعالیٰ ساریاں دیاں آوازاں نوں سندا اے ۔ کوئی اک آواز دوجی آواز سننے نوں روک نئیں سکدی ۔ تے اللہ تعالیٰ ہر اک چیز نوں ہر طرح ویکھدا اے ۔ اللہ تعالیٰ دیاں طاقتاں تے پیدا کرن دیاں قوتاں بے حد نیں ۔ سمیع تے بصیر ہون دی صفت دی ممتاز اے

ﺳﻪ رات تے دن دا انتظام ۔ سورج تے چاند دی باقاعدگی نوں معلوم ہوندا اے ۔ ایہہ چیزاں اللہ دے انتظام دے ماتحت نیں ۔ کوئی وی چیز نافرمانی نئیں کر سکدی ۔ لوکاں نوں دسیا گیا اے ۔ سورج تے چن دیوتا نئیں ۔ اللہ دی مخلوق نیں ۔ اللہ تعالیٰ ای سچا معبود اے تسیں جنہاں نوں پوجدے او اوہ جھوٹے نیں ۔ تے دنیا دیاں ساریاں چیزاں فنا ہو جاسن ۔ سورج تے چن وی فانی نیں ۔ صرف اللہ دی ذات باقی اے تے معبود ہون دے لائق اے ۔

ﯩﻪ سمندر وچ جہازاں تے بیڑیاں دا چلنا اللہ دی مہربانی اُتے موقوف اے جے اللہ دا فضل نہ ہووے ۔ اوس وقت کوئی تدبیر وی مفید نئیں ۔ سمندر دا پانی دشمن بن جاندا اے ۔ جد اللہ دی نظر سولی نئیں ہوندی

Marfat.com

وَاِذَا غَشِيَهُمْ مَّوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللّٰهَ

لہ تے جد اوہناں دے سر اُتّے آجاوے ٹھاٹھ سایاناں وانگوں۔ اللہ

مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۚ فَلَمَّا نَجّٰىهُمْ اِلَى الْبَرِّ

نوں سددے نیں۔ اپنے دین نوں نرا اوسے لئی خالص کر کے پھِر جد اوہناں نوں

فَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ ؕ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيٰتِنَآ اِلَّا كُلُّ

سُکّے تھاں ول بچا لیا وندا اے تاں کوئی اوہناں وچوں درمیانی چال والے لہ تے ساڈیاں

خَتَّارٍ كَفُوْرٍ ﴿۳۲﴾

نشانیاں دا نئیں انکار کردا اے پر ہر اک جھوٹا قول دا جھوٹا غدار ناشکرا اے۔

اوکھیاں لفظاں دے معنے	مَوْجٌ :- ٹھاٹھ پانی دی - كَالظُّلَلِ، سایاناں وانگوں - مُقْتَصِدٌ :- درمیانی چال والا اے

تشریح

لہ جد سمندر دیاں ٹھاٹھاں مشرکاں نوں سایاناں وانگوں ڈھانک لیندیاں نیں۔ اوس ویلے اوہ اللہ نوں سددے نیں۔ دہریہ دی اوس ویلے خدا نوں یاد کردا اے۔ جد اللہ اوہناں نوں سکّے تھاں وَل بچا لیا وندا اے۔ تے اوہ اقتصاد نوں اختیار کر دے نیں۔ یعنی جد لوک سمندر دے پانی کولوں بچ جاندے نیں۔ فیر اوہ توحید والا جذبہ ساریاں دا باقی نئیں رہندا اے۔ بعض اوہناں وچوں اقتصاد والے تے مقتصد رہندے نیں۔ مقتصد دا معنی ایہہ اے اوہ اپنے غلط مذہب تے عقیدے اُتّے سختی نال قائم نئیں رہندے۔ دوجا مطلب ایہہ بن دا اے

جد لوک سمندر توں سکّے تھاں ول آ جاندے نیں ۔ تے توحید دا اقرار کرن دا جوش باقی نہیں رہندا ۔ جیہڑا ٹھاٹھ دے احاطے وچ پیدا ہو یا سی ۔ سبھن والیاں لئی ایہہ توحید دے دلائل نیں۔

؎ اللہ دیاں نشانیاں دا دو شخص انکار کردے نیں ۔ پہلا غدار ہے غدار اوہ شخص اے جیہڑا سخت بے دفا ہوندا اے ۔ تے کسے وی عہد تے پیمان دا لحاظ نہیں کردا اے ۔ دوجا ناشکرا اے ۔ ناشکرا اوہ شخص اے جیہڑا بے شمار نعمتاں دی وی قدر نہیں کردا اے ۔ جد سمندر توں ایسا شخص سکّے تھاں ول آوندا اے ۔ اوس ویلے خدا دے فضل دا اقرار نہیں کردا اے تے اوہ شخص کہندا اے ۔ فلاں ذریعے لئی اسیں بچ گئے آں ۔

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا

؎ اے لوکو! بچو اپنے رب دے (غضب) توں تے اوس دن

لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ

توں ڈرو ۔ جس وچ نہ کم آوے گا کوئی پیو اپنی اولاد دے ۔ تے نہ کوئی اولاد اک ذرہ

عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا

اپنے باپ دے کم آوے گی ضرور اللہ دا وعدہ سچا اے ۔ سو تہانوں

تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللَّهِ

دنیا دی زندگی دھوکھا نہ دے تے نہ دھوکھا تہانوں دے کوئی دھوکہ

الْغَرُورُ ۞ إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ

باز اللہ دے معاملے وچ ؎ ضرور اللہ ای کول علم قیامت دا اے

Marfat.com

وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْاَرْحَامِ ۚ

تے اوہ ای مینہ اتار دا اے تے جان دا اے جو کجھ ڈھڈاں (رحماں) اوچ اے

وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا ۖ وَمَا

تے کوئی نفس نئیں جاندا اے کیہہ کجھ کل کرے گا۔ تے نئیں

تَدْرِي نَفْسٌۢ بِاَيِّ اَرْضٍ تَمُوْتُ ۚ اِنَّ اللّٰهَ

جان دا کوئی جی کس زمین وچ مرے گا ضرور اللہ ای

عَلِيْمٌ خَبِيْرٌ ۝۳۴

سب کجھ جاننے والا خبر رکھنے والا اے۔

اوکھیاں لفظاں دے معنے

اَتَّقُوْا :- بچو یا ڈرو۔ فَلَا تَغُرَّنَّكُمْ :- سو تہانوں دھوکہ نہ دے۔ اَلْغَرُوْرُ :- دھوکہ باز۔ غَدًا :- کل آون والا۔

تشریح

عث دسیا گیا اے تے خبردار کیتا گیا اے۔ جیہڑا رب تہانوں نعمتاں دیندا اے تے تہاڈے اُتے ہر طرح دے انعام تے اکرام کردا اے۔ اوس رب کولوں سارے لوکاں نوں ڈرنا چاہیدے۔ نیز اک دن قیامت دا اے۔ جیب سب توں نیڑے دے رشتہ دار ماں پیو تے پتر دھیاں اک دوجے دے کم نئیں آون گے قیامت دا دن آونا ضروری اے۔ ضرور اللہ دا وعدہ سچا اے۔ ہن جان لو۔ دنیا وچ کسے نوں وی اک دوجے لئی اپنی عاقبت کرلی نئیں چاہیدے دنیا دکا

Marfat.com

زندگی فانی اے ۔ تے اللہ دے معاملات وِچ دھوکہ باز دے راہوں بچنا ضروری اے۔

یعنی شیطان دھوکہ دیوے پئی خدا بخشنہار اے ۔ تے دنیا دا جیونا دھوکہ دیوے۔ پئی جیہڑا ایتھے خوش اے اوہ اوتھے وی خوش ای رہے گا۔ دھوکے نوں بچنا بڑا ضروری ہے۔ خدا تعالیٰ دے بارے شیطان بہت دھوکے دیندا اے ایس لئی دسیا گیا اے کسے دھوکہ باز دا دھوکہ نہ کھاؤ۔ اللہ تعالیٰ اُتے ایمان لیاؤ تے قیامت دا یقین رکھو۔ تے اللہ تعالیٰ نوں دنیا وِچ ای راضی کرنا ضروری اے۔

ع ۲ ایہہ آیت دراصل اوس سوال دا جواب اے ۔ جدکفار مکہ قیامت دا ناں سن کے آکھدے سن ۔ قیامت کدوں آئیگی ۔ لوکاں نوں دسیا گیا اے ۔ تہانوں اپنی نیڑے دیاں چیزاں دا پتہ نیئں تے قیامت دا پتہ کیویں ہو جاوے ۔ بارش ہون دے وقت کولوں تے ماں دے ڈھڈاں یا رحماں کولوں تے کل نوں حالات کولوں تے موت دے وقت تے موت دی جگہ کولوں انسان بے خبر اے ۔ جیہڑیاں نیڑے دیاں چیزاں نیں ۔ تے انسان نوں ہر روز اوہناں نال واسطہ پیندا اے تے انسان دا اوہناں توں بغیر گذارہ نیئں ۔ بارش اُتے انسان دی خوش حالی تے بدحالی دا انحصار اے۔

انسان لئی غلط سوالاں دی ضرورت نیئں ۔ انسان لئی خدا تعالیٰ توں تے اوہدیاں حکماں نوں مننا ضروری اے ۔ ایس وِچ ای انساناں دی نجات اے ۔ اللہ سبھناں نوں سدھے راہ پاوے تے گمراہیاں کولوں دور رکھے ۔ آمین ط

Marfat.com

سُورَةُ الحُجُرَاتُ

Marfat.com

سورۃ الحجرات

بسم اللہ الرحمن الرحیم

دیباچہ

ناں آیت نمبر ۴ دا فقرہ اِنَّ الَّذِیْنَ یُنَادُوْنَکَ مِنْ وَّرَآءِ الْحُجُرٰتِ اے۔ حجرات دا لفظ اس فقرے وچ موجود اے۔ ایس لئی پوری سورت دا ناں حجرات رکھیا گیا اے۔ حجرات دے معنے کوٹھے (حجرے) نیں۔ ایتھے حضورؐ دے کوٹھیاں دا ذکر اے۔ مراد ایہہ ای اے اوہ سورۃ جس وچ لفظ الحُجُرٰتِ آیا اے۔

نزول دا زمانہ ایہہ گل رواتاں کولوں معلوم ہوندی اے تے سورت دے مضامین وی اس گل دی تائید کردے نیں۔ اس سورت وچ اوہ احکام نیں۔ جیہڑے مختلف وقتاں وچ نازل ہوئے نیں۔ سارے احکام مضموناں دی مناسبت نال اکٹھے کر دتے گئے نیں۔ رواتاں توں ایہہ وی معلوم ہوندا اے۔ اکثر احکام اس سورت دے مدینہ طیبہ دے آخری زمانے وچ نازل ہوئے نیں۔ آیت نمبر ۴ دے بارے مفسراں دا بیان اے۔ ایہہ بنی تمیم لئی نازل ہوئی اے۔ اوہناں وچوں اک وفد ازواج مطہرات دے حجریاں دے باہر آیا تے نبی صلی اللہ علیہ وسلم نوں باہروں پکارنا شروع کر دتا۔ ساریاں سیرت دیاں کتاباں نے لکھیا اے۔ ایہہ وفد سنہ ۹ھ ہجری وچ آیا اے آیت نمبر ۶ دے بارے بہت ساریاں حدیث دی رواتاں نال معلوم ہوندا اے۔ ایہہ آیت ولید بن عقبہ دے بارے نازل ہوئی اے۔ اوس نوں حضورؐ

Marfat.com

نے بنی المصطلق کولوں زکوٰۃ وصول کرن لئی بھیجیا سی۔ ایہہ بات وی معلوم اے ولید بن عقبہ مکہ فتح ہون دے ویلے مسلمان ہوئے سن

موضوع تے مضمون

ایس سورت دا موضوع مسلماناں نوں اوہناں آداب دی تعلیم دینی اے جیہڑے ایمان والیاں لئی مناسب نیں۔

پہلیاں پنج آیتاں وچ اوہ ادب سکھایا گیا اے جیہڑا اللہ تے اوہدے رسول لئی مسلماناں نوں ملحوظ رکھنا چاہیدا اے۔

فیر ایہہ ہدایت دتی گئی اے۔ ہر گل اُتے یقین کرنا تے اوہدے مطابق کاروائی کرنا مناسب نہیں۔ پہلے تحقیق کرو اوہ خبر صحیح اے یا نہیں جے کسے شخص یا گروہ یا قوم دے خلاف کوئی خبر تہاڈے تیک آوے تے تہاڈے اُتے ضروری اے۔ خبر دے ذریعے نوں ویکھو۔ اعتماد دے قابل اے یا نہیں۔

ایس نوں بعد دسیا گیا اے جے کسے وقت مسلماناں دے دو گروہ آپس وچ لڑ پین۔ اوس وقت دوجیاں مسلماناں نوں کیہہ کرنا چاہیدا اے۔

فیر مسلماناں نوں اوہناں برائیاں توں بچن دی تاکید کیتی گئی اے جیہڑیاں اجتماعی زندگی وچ فساد کھڑا کر دیاں نیں تے جنہاں لئی آپس دے تعلقات خراب ہوندے نیں۔ اک دوجے دا مذاق اُڈانا۔ اک دوجے اُتے طعن کرنا۔ اک دوجے دے بُرے تے خراب ناں رکھنا۔ تے بدگمانیاں کرنا۔ دوجیاں دے حالات دی کھوج کرید کرنا۔ لوکاں دی کنڈ پچھے اوہناں دیاں برائیاں کرنا۔ ایہہ سارے اوہ کم نیں جیہڑے گناہ نیں۔ اتے معاشرے وچ وی خرابی پیدا کر دے نیں اللہ تعالیٰ نے اوہناں ساریاں کماں دا ناں لیا اے تے اوہناں ساریاں کماں نوں حرام قرار دتا اے۔

Marfat.com

ایس توں بعد قومی تے نسلی امتیازات اُتے کاری ضرب لگائی اے جیہڑے دنیا وچ ملکاں دی تباہی تے بربادی دا سبب ہوندے نیں۔ قوماں تے قبیلیاں تے خانداناں نوں اپنے شرف اُتے غرور کرن توں منع کیتا گیا اے۔ اللہ تعالیٰ نے اک مختصر آیت وچ حکم دے کہ اوس برائی نوں ڈھول کٹ دِتّا اے۔ اللہ نے فرمایا اے۔ سارے انسان اک اصل توں پیدا ہوئے نیں۔ قوماں تے قبیلیاں وچ اوہناں دا تقسیم ہونا پچھان لئی اے۔ چوڑتے وڈیائی کرن لئی نئیں۔ تے اک انسان دی دوجے انسان اُتے فضیلت دی بنیاد اچھے تے سوہنے اخلاق نیں۔ آخیر وچ لوکاں نوں دسیا گیا اے۔ ایمان دا زبانی دعویٰ کسے کم دا نئیں۔ مومن اوہ اے جیہڑا عمل نال اطاعت دا ثبوت دیندا اے زبانی مومن صرف معاشرے وچ مسلمان سمجھیا جاندا اے۔ پر اللہ کول اوہ مومن قرار نئیں پا سکدا اے

تقویٰ دا بیان

ایس سورت وچ چار تھاواں اُتے تقویٰ دا حکم دِتّا گیا اے۔ پہلی آیت وِچ بیان کیتا گیا اے۔ اللہ تے اوہدے رسول دے فیصلیاں نوں مقدم جانو تے اللہ توں ڈردے رہو اوہ تہاڈی ساریاں گلاں نوں سُن دا اے تے تہاڈی نیتاں توں وی اچھی طرح واقف اے۔ اگے تیجی آیت وِچ دسیا اے۔ جیہڑے حضورؐ دے ادب لئی آواز نیچی رکھدے نیں۔ اوہ لوک تقویٰ دے امتحان وچ کامیاب نیں۔ تے اوہناں لئی خدا تعالیٰ دی بخشش اے تے بڑا اجر اے۔ اگے دسویں آیت وچ تقویٰ دا بیان اے۔ جتھے ذکر اے۔ سارے مومن بھرا بھرا نیں۔ تہاڈے اُتے لازم اے۔ بھراواں دے وِچ تعلقات درست کرو تے تے اللہ کولوں ڈرو تے اللہ تہاڈے اُتے رحم کرے گا۔ اگے بارھویں آیت وچ دسیا گیا اے۔ غیبت توں بچو تے اللہ کولوں تقویٰ اختیار کرو۔ نتیجہ گل دا ایہہ اے۔ چار تھاواں اُتے تقویٰ دے تے نبیؐ دے آداب تے غیبت

Marfat.com

دی بُرائی تے اسلامی اخوّت قائم رکھنے دے حکماں دی تقویٰ دا ہونا ضروری قرار دتّا گیا اے۔ اصل گل ایہہ اے۔ جیہڑا تقویٰ اختیار کردا اے اوہ ای دیندار اے۔ اوہدے لئی ای اسلام دے سارے کم آسان ہو جاندے نیں ایس لئی قرآن مجید وچ بیان کیتا گیا اے۔ ضرور تساں وچوں اللہ دے کول زیادہ عزت تے تکریم والا اوہ اے۔ جیہڑا تہاڈے وچوں زیادہ تقویٰ والا اے۔

تقویٰ دا مطلب

تقویٰ دا لفظ "وقی" لفظ کولوں نبیا اے جس دا معنیٰ بچنا تے حفاظت کرنا اے۔ شریعت وچ تقویٰ دے معنیٰ ایہہ نیں۔ جیہڑا شخص اللہ تعالیٰ دے حکماں اُتے چلّے۔ جنہاں گلاں توں اللہ نے منع کیتا اے۔ اوہناں توں رُک جاندا اے۔ تے جیہڑے کماں دے کرن لئی اوہدے اللہ نے حکم دتّا اے۔ اوہناں نوں شوق تے محبت نال کردا اے۔ مجبور نہیں ہوندا اے۔ ہر وقت اللہ دا خوف اوہدے دل وچ موجود ہوندا اے۔ ایہہ شخص تقویٰ والا تے متقی اے۔

تقویٰ دی اہمیّت

اسلام وچ تقویٰ دی بڑی اہمیّت اے۔ ساری عبادات، اخلاق تے آداب تقویٰ نال درست ہوندے نیں۔ تقویٰ تمام اسلامی حکماں لئی ایہہ حیثیت رکھدا اے۔ جویں جسم لئی روح ضروری اے۔ ایس طرح ای سارے اسلام دی روح تقویٰ اے۔ جے ساڈے اسلام دے حقوق اللہ تے حقوق العباد وچ تقویٰ دا عنصر نئیں اے۔ فیر اوہ عمل مقبول نئیں۔ تقویٰ دا مقام دل اے۔ حضورؐ دا ارشاد اے۔ خبردار ہو جاؤ۔ سینے وچ اک گوشت دا ٹکڑا اے جدوں اوہ تندرست رہندا اے اوس وقت سارا بدن دی تندرست اے جدوں اوہ بیمار ہو جاندا اے۔ اوس وقت سارا بدن بیمار ہو جاندا اے جان رکھو ایہہ دل اے۔

Marfat.com

مطلب حدیث دا ایہہ اے۔ جے دل وچ تقویٰ موجود اے سارے کم نیک تے اچھے ہوندے نیں۔ جے دل وچ تقویٰ نئیں۔ اوس ویلے سارے کم خراب ہوندے نیں۔

تقوے دے انعام

ایس سورت وچ دسیا گیا اے۔ تقویٰ کرن والے لئی بڑا اجر تے ثواب اے۔ تے بخشش وی اوہدے لئی اے۔ اللہ تعالیٰ ڈرن والے اُتے ای رحم تے کرم کردا اے۔ قرآن مجید وچ کئی تھاواں وچ ڈرن والیاں لئی وعدے موجود نیں۔ قرآن مجید دے اینداء وچ دسیا گیا اے۔ ہدایت ڈرن والیاں لئی اے۔ اللہ تعالیٰ نے وعدہ کیتا اے۔ ضرور جیہڑے پرہیزگار نیں اوہ جنتی نیں۔ اک تھاں اُتے اللہ نے فرمایا اے آخرت پرہیزگاراں لئی اے۔

مُکدی گل ایہہ اے۔ خدا تعالیٰ دی رضا تے جنت وچ داخل ہونا تقویٰ اُتے موقوف اے۔ ایس لئی ہر مومن تے مسلم نوں تقویٰ دی صفت حاصل کرنی ضروری اے۔

معاشرتی زندگی دے آداب

سورت حجرات وچ معاشرتی زندگی دے آداب بیان کیتے گئے نیں۔ تمام انسان دنیا وچ اک درجے دے محتاج نیں۔ تے اک دوجے دی مدد توں بغیر زندگی دے لوازمات انسان نوں حاصل نئیں۔ ایسے لئی اسلام نے باہمی تعاون دا حکم دِتا اے۔ تے دسیا اے اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ اِخْوَۃٌ۔ یعنی بے شک سارے مومن بھرا بھرا نیں۔ تے حکم دِتا اے۔ جے مسلماناں دے دو گروہ آپس وچ لڑ پین۔ تے دوجیاں مسلماناں اُتے لازم اے۔ اوہناں دوہاں گروہاں دے درمیان صلح کرادین۔ نئیں جیہڑا وادھا کرے۔ اوہنوں روکو۔ تاں جے اوہ اللہ تعالیٰ دے حکم ول مڑ آوے۔ تے دسیا گیا اے۔ ساڈے ماپے اک نیں۔ رنگ نسل تے علاقے دے پتیاں نوں توڑ دیو۔ سب اک ہو۔ تے اک ہو کر رہو۔ اونچ نیچ دا فرق

Marfat.com

اسلام وچ پسند نئیں۔ دوجیاں ملکاں وچ رنگ تے نسل لئی بڑے فساد موجود نیں۔ اسلام دا سبق ایہہ اے۔ تہاڈے وچوں وڈا تے عزّت والا اوہ اے جہڑا تہاڈے وچوں زیادہ پرہیزگار اے۔ رنگ، نسل تے قوم دا فضیلت وچ کوئی وی دخل نئیں۔ اسلامی معاشرے وچ خاندان غلاماں دی حکومت دا ناں اے۔ دنیا دے کسے وی ملک وچ غلاماں دی قدر نئیں۔ تے دوجیاں ملکاں وچ انساناں دی تقسیم موجود اے۔ اعلیٰ تے ادنیٰ دا فرق اے۔ اسلام وچ ایہہ اے حضرت فاروق اعظم جدوں حضرت بلالؓ حبشی نوں ویکھدے نیں۔ اوس وقت جاءَ سَیِّدُنَا بلالُ جاءَ سَیِّدُنا بلالُ پکار دے نیں۔ اسلامی معاشرے وچ عورت دے حقوق دا کوئی خیال نئیں اسلام دی آمد توں پہلوں عرب دے وچ بچیاں نوں زندہ گڑھے وچ دب دتا جاندا سی تے ہندوستان وچ وی عورت دی کوئی قدر نئیں تے خاص وقتاں وچ اوسنوں زندہ جلا دتا جاندا سی۔ اسلام نے عورت نوں ہر طرح دی عزت دتی اے۔ تے وراثت دا حق دار بنایا اے۔ یورپ دے دعوے غلط نیں۔ یورپ نے عورت نوں آزادی نہیں دتی اے۔ تے نہ ای عورت دے حقوق دا خیال رکھیا اے۔ اسلام نے اچھے معاشرے لئی بڑے سوہنے تے سچے اصول مقرر کیتے نیں۔ جنہاں دی پوری تفصیل وڈیاں کتاباں وچ موجود اے اسلامی معاشرے وچ سکون تے خوشحالی موجود اے۔ ساری دنیا دی بے چینی دا علاج اسلامی معاشرے دا قیام اے۔ اسلامی معاشرے وچ غیبت تے بدگمانی تے جاسوسی کرنا وڈے گناہ قرار دتے گئے نیں۔ ایہناں چیزاں نال معاشرے وچ خرابی پیدا ہوندی اے۔ اسلامی معاشرے وچ ماں باپ دے حقوق، مزدور تے مالدار دے حقوق۔ خداتعالیٰ دے حقوق سب موجود نیں۔ اسلامی معاشرے وچ بنیادی چیز اللہ تے اوہدے رسولؐ دی فرمانبرداری اے۔

اسلامی اخوّت: ۔ ایس سورت وچ اسلامی اخوّت دا سبق دتا گیا اے

اخوت دے معنی بھائی چارہ اے۔ سورت حجرات وچ اللہ تعالیٰ نے دسیا اے دینی رشتے نے تہانوں بھرا بھرا بنا دتا اے اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ اِخْوَۃٌ۔ یعنی سارے مسلمان بھرا بھرا نیں۔ دنیا وچ انساناں دے دو رشتے نیں۔ اک نسبتی رشتہ ہے تے دوجا دینی رشتہ اے۔ دینی رشتہ زیادہ مضبوط اے۔ نسبتی رشتہ ٹٹ سکدا اے۔ دینی رشتہ ٹٹن والا نئیں۔ ایس رشتے لئی کجھ اصولاں دا بیان ایس سورت وچ بیان کیتا گیا اے۔

۱- کوئی وی اک قوم دوجی قوم نال مذاق نہ کرے
۲- تے کوئی عورت کسے دی عورت نال مذاق نہ کرے۔
۳- اک دوجے نوں میہنے نہ دیو۔
۴- اک دوجے نوں چھیڑ والے ناں نال نہ سدو۔
۵- بدگمانی کولوں بچو
۶- غیبت نہ کرو۔
۷- اک ماپے جانو۔ تے قوماں تے برادریاں دی وڈیائی نے چوڑ چھڈ دیو۔
۸- اللہ تعالیٰ دا ڈر اختیار کرو۔ تے زیادہ ڈرنے والے نوں ای سب توں وڈا جانو۔

اسلامی اخوت دی مثال مہاجرین تے انصار دی اخوت اے۔ انصار نے مہاجراں لئی کر بھے تے مال نے بیویاں سب کجھ ونڈ دتا سی۔ اوہناں دی تکلیف اپنی جانی سی۔ ایس اخوت دی مثال دنیا وچ موجود نئیں۔

غیبت دا بیان

اج کل غیبت ساڈی مجلساں دی رونق اے۔ ایس عیب نوں لوک عیب وی نئیں سمجھدے۔ پر ایہہ خدا تعالیٰ دے کول بہت وڈا عیب اے۔ قرآن مجید وچ دسیا گیا اے۔ غیبت کرنا مردہ بھرا دا گوشت کھانا اے۔ غیبت نال معاشرے وچ بڑیاں خرابیاں پیدا ہوندیاں نیں۔ غیبت دے معنے خود حضورؐ نے انج فرمائے نیں۔

اِنّ رجلاً سئل رسول اللّٰہ صلی اللّٰہ   ترجمہ: اک شخص نے حضورؐ کولوں پچھیا

علیہ وسلم ما الغیبۃ؟
فقال ان تذکر من المرء ما
یکرہ ان یسمع. قال یا رسول اللہ
وان کان حقاً - قال اذا قلت باطلا
فذالک البہتان -

غیبت کیہہ اے؟
حضورؐ نے فرمایا - تیرا کسے وی مرد دا ایس طرح
ذکر کرنا جس نوں اوہ سننا برا جانڑا اے - پچھن
والے نے آکھیا - اے اللہ دے رسولؐ جے اوہ گل
سچی ہووے - حضور نے فرمایا جے توں جھوٹی گل آکھدا
ایں - فیر اوہ بہتان اے -

حضور دے فرماناں دے مطابق کجھ گلاں غیبت دے گناہ وچ شامل نہیں - کیوں
اوہناں گلاں وچ غیبت جائز اے

۱- ظالم دے خلاف مظلوم دا شکایت کرنا

۲- اصلاح لئی کسے شخص یا گروہ دی برائیاں دا اوس شخص کول ذکر کرنا جائز اے
جس توں اے امید ہووے - اوہ برائیاں دور کر سکدا اے -

۳- فتویٰ لین لئی کسی مفتی دے ساہمنے واقعہ دا بیان کرنا - جس وچ کسی شخص دے
غلط فعل دا ذکر آوندا اے -

۴- لوکاں نوں کسی شخص یا گروہ دے شر توں خبردار کرنا - تاں جے لوک اوہناں
دے نقصان توں بچ جان - مثلاً راویاں تے گواہاں تے مصنفاں دی کمزوری
دا ذکر کرنا وغیرہ -

۵- اجیہے لوکاں دے خلاف آواز بلند کرنا جیہڑے لوکاں نوں اسلام توں دور کر دے
ہون تے لوکاں نوں فتنیاں تے فساداں وچ مبتلا کر دے نیں

۶- جیہڑے لوک کسی برے لقب نال مشہور ہو جاندے نیں - اوس توں اوہ پڑھیاں
گلاں دا بیان ریاض الصالحین - باب ما یباح من الغیبۃ وچ تے احکام القرآن
للجصاص وچ تے روح المعانی دی تفسیر وچ اے جتھے آیت ولا یغتب بعضکم
بعضاً دی تفسیر تے تشریح اے - اللہ تعالیٰ نیکی دی ہدایت دیوے - آمین

Marfat.com

سُوْرَةُ الْحُجُرٰتِ مَدَنِيَّةٌ

آیتاں (۱۸) سورۃ حجرات مدینے وچ اتری اے رکوع ۲

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع اللہ دے نام نال جہڑا بڑا مہربان نہایت رحم والا اے

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُقَدِّمُوْا بَيْنَ يَدَيِ

ع ۱ اے ایمان والیو
ساہمنے اللہ دے تے اوہدے رسول دے

اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ

اگے نہ ودھو اللہ توں ڈردے رہو ضرور اللہ سُنن

عَلِيْمٌ ① يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَرْفَعُوْٓا

تے جانن والا اے ۲ اے ایمان والیو
اپنی آواز پیغمبر دی آواز

اَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوْا

نالوں اُچی نہ کرو ۔ تے اوس نال اُچی گل نہ

لَهٗ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ اَنْ تَحْبَطَ

نہ کرو جویں اُچی گل کرنا ایں تساں اکناں دا اکناں نال
تاں اوگت نہ جان ۔

Marfat.com

أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ۝۲ إِنَّ الَّذِينَ
عمل تہاڈے تے تہانوں سرت وی نہ ہووے جیہڑے اپنی

يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ أُولٰٓئِكَ
آوازاں نیویاں کردے نیں اللہ دے پیغمبر کول اوہو ای

الَّذِينَ امْتَحَنَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوٰى ط
نیں جنہاں دے دلاں نوں اللہ نے پرکھ لیا اے تقوی لئی۔

لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَّأَجْرٌ عَظِيمٌ ۝۳ إِنَّ الَّذِينَ
اوہناں لئی معافی تے بڑا ثواب اے جیہڑے تینوں کوٹھیاں

يُنَادُونَكَ مِنْ وَّرَآءِ الْحُجُرٰتِ أَكْثَرُهُمْ لَا
دے باہروں آواز مار دے نیں بہتیاں نوں اوہناں وچوں

يَعْقِلُونَ ۝۴
عقل نہیں۔

اوکھیاں لفظاں دے معنے

لَا تُقَدِّمُوا :- اگے نہ ودھو۔
وَاتَّقُوا اللّٰهَ :- اللہ توں ڈردے رہو
لَا تَرْفَعُوا :- نہ اچی کرو۔ لَا تَشْعُرُونَ :- تہانوں سرت وی نہ ہووے
يَغُضُّونَ :- نیویں کردے نیں۔ امْتَحَنَ :- پرکھ لیا اے۔

تشریح :- ۱ـ ایمان دا پہلا تے بنیادی تقاضا اے۔ جیہڑا شخص اللہ تعالیٰ

نوں اپنا رب تے اللہ دے رسولؐ نوں اپنا ہادی تے رہبر منّدا اے۔ اوہ شخص جے اپنے عقیدے وچ سچا اے۔ تاں اوہ کدی وی اپنی رائے تے خیال نوں اللہ تے رسولؐ دے فیصلے کولوں ودھ نہیں جانے گا۔ سارے معاملات وچ اللہ تے رسولؐ دے حکم اُتے چلے گا۔ اوہ کدی وی آزادانہ رائے قائم نہیں کریگا۔ ایس لئی اللہ دا ارشاد اے۔ اے ایمان والیو۔ اللہ تے اوسدے رسولؐ دے اگے نہ ودھو۔ اتے تابع بن کے رہو۔ ایس آیت وچ اللہ دا حکم انفرادی نہیں اجتماعی اے۔ ایہہ مسلماناں دے قانون لئی بنیادی چیز اے۔ ایس کولوں مسلماناں دی حکومت تے عدالت اتے پارلیمنٹ آزاد نہیں ہو سکدی اے۔ مسند احمد، ابو داؤد، ترمذی تے ابن ماجہ وچ ایہہ روایت صحیح سنداں نال منقول اے۔ جد حضرت معاذ بن جبل یمن دے حاکم بنا کے بھیجے گئے سن۔ اوس ویلے حضورؐ نے پچھیا۔ تسیں کیہڑی چیز دے مطابق فیصلے کروگے اوہناں عرض کیتی اللہ دی کتاب دے مطابق۔ فیر حضورؐ نے پچھیا۔ جے اللہ دی کتاب وچ کسے معاملے دا حکم نہ ملیا۔ فیر کس چیز ول مڑو گے۔ عرض کیتی رسولؐ دی سنت دے مطابق۔ فیر حضورؐ نے فرمایا جے اوس وچ وی حکم نہ لبھے عرض کیتی فیر میں خود اجتہاد کراں گا۔ اوس ویلے حضورؐ نے معاذؓ دے سینے اُتے ہتھ دھر کے فرمایا اوس خدا دا شکر اے جس نے اپنے رسولؐ دے نمائندے نوں اوہ طریقہ اختیار کرن دی توفیق دتی اے۔ جیہڑا اوسدے رسولؐ نوں وی پسند اے۔ ہر اک دے اجتہاد کولوں اللہ تے اوسدے رسولؐ دا حکم پہلے مننا ضروری اے۔ ایہہ ای پوری اُمّت دا اجماع اے۔ امّت دا اجماع وی قرآن تے حدیث کولوں آزاد نہیں ہو سکدا اے۔ خدا سب کجھ سنن والا تے جانن والا اے۔ ایس لئی کوئی رائے وی اللہ تے اللہ دے رسولؐ دے حکماں توں بے نیاز ہو کے نہ قائم کرو۔

؎ اہناں آیتاں وچ نبیؐ دی مجلس وچ بیٹھنے والیاں نوں آداب سکھائے

گئے نیں۔ کوئی شخص اپنی آواز نوں حضورؐ دی ملاقات دے وقت حضورؐ توں اُچی نہ کرے تے نبیؐ نوں مخاطب کرن دے ویلے عام انساناں دی طرح نہ بلائے۔ عام آدمیاں نال گل کرن تے حضورؐ نال گل کرن دے درمیان فرق چاہیدے۔ ایہہ آیت ظاہر کردی اے۔ بزرگاں نال وی ادب نال گل کرنی چاہیدے۔ تے دسیا گیا اے بے ادبی نال ساری عمر دے عمل ضائع ہو جاندے نیں۔

اتے دسیا گیا اے جیہڑے لوک آواز نیویں کر کے حضورؐ نال گل کردے نیں اوہ لوک تقویٰ والے نیں۔ نتیجہ گل دا ایہہ اے کہ حضورؐ دے احترام وچ کمی کرنا اے۔ ایس لئی ایہہ سزا اے۔ احترام وچ تھوڑی کمی نال وی ساری عمر دی نیکی ضائع ہو جاندی اے۔ اللہ تعالیٰ نبی دی بے ادبی توں دور رکھے۔ ادب کرن والے بڑے اجر والے نیں۔ بے ادباں نوں مقصود وی نئیں حاصل ہوندا اے۔ تے اللہ تے اوہدے رسولؐ دی بارگاہ وچ جگہ نئیں ملدی اے۔

وَلَوْ اَنَّهُمْ صَبَرُوْا حَتّٰى تَخْرُجَ اِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا

تے جے اوہ صبر کردے جد تیک توں اوہناں ول نہ نکلدوں۔ تاں

لَّهُمْ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ

اوہناں لئی چنگا ہوندا۔ تے اللہ زیادہ بخشنے والا نہایت مہربان اے۔ اے ایمان دا لیو جے

اٰمَنُوْۤا اِنْ جَآءَكُمْ فَاسِقٌۢ بِنَبَاٍ فَتَبَيَّنُوْۤا اَنْ

لیاوے تساں کول گنہ گار آدمی کوئی خبر تاں تحقیق کرو۔ تاں

تُصِيْبُوْا قَوْمًاۢ بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوْا عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ

دکھ نہ پہنچا بیٹھو کسے لوکاں نوں نال نادانی دے۔ فیر اپنے کیتے تے پشیمان ہو جاؤ

Marfat.com

نٰدِمِیْنَ ﴿۶﴾ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ فِیْکُمْ رَسُوْلَ اللّٰہِ ط

تے جان رکھو تساں وچ خدا دا پیغمبر اے۔

لَوْ یُطِیْعُکُمْ فِیْ کَثِیْرٍ مِّنَ الْاَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلٰکِنَّ

جے تہاڈے آکھے بہت کماں وچ لگے تاں تہانوں وخت پے جاندا۔ پر

اللّٰہَ حَبَّبَ اِلَیْکُمُ الْاِیْمَانَ وَزَیَّنَہٗ فِیْ قُلُوْبِکُمْ

اللہ نے تہاڈے دلاں وچ ایمان دی محبت پا دتی تے اوہ سوہنا کر تہاڈے

وَکَرَّہَ اِلَیْکُمُ الْکُفْرَ وَالْفُسُوْقَ وَالْعِصْیَانَ ط

دلاں وچ دکھایا اے تے تہانوں بے ایمانی تے گنہ گاری تے نافرمانی بری

اُولٰٓئِکَ ھُمُ الرّٰشِدُوْنَ ﴿۷﴾ فَضْلًا مِّنَ

لگی۔ اوہو ای نیک چال نیں۔ اللہ دے فضل تے احسان نال تے اللہ سب

اللّٰہِ وَنِعْمَۃً ط وَاللّٰہُ عَلِیْمٌ حَکِیْمٌ ﴿۸﴾

کجھ جانن والا حکمت والا اے۔

اوکھیاں لفظاں دے معنے اِلَیْھِمْ :- اوہناں ول۔ غَفُوْرًا :- بخشنہار
فَاسِقٌ : بدی کرنے والا۔ گنہ گار
فَتُصْبِحُوْا :- فیر تسیں ہو جاؤ۔ لَعَنِتُّمْ :- تاں تہانوں وخت پے جاندا۔
حَبَّبَ :- محبت پا دتی اے اُولٰٓئِکَ :- اوہو۔

تشریح :- حضور دے مبارک زمانے وچ جنہاں لوکاں نے آپ دی صحبت

وچ رہ کے اسلامی آداب تے تہذیب دی تربیت حاصل کیتی سی۔ اوہ لوک نبیؐ دے اوقات دا لحاظ رکھدے سن۔ اوہناں لوکاں نوں پورا پورا خیال سی حضورؐ دا بہت وقت اللہ دے کماں وچ خرچ ہوندا اے۔ حضورؐ لئی کوئی وقت آرام لئی وی چاہیدے۔ پر ایہہ بڑے گنوار لوک سن۔ اوہ ایہہ گل نئیں جاندے سن۔ بنی تمیم وچوں اک گروہ آیا۔ اوہ حضورؐ نوں کوٹھیاں توں باہروں آوازاں دین لگ پیا۔ حضورؐ نوں ایس گل توں تکلیف ہوندی سی۔ حضورؐ رحمت سن۔ ایس لئی برداشت دا مادہ زیادہ سی۔ اللہ تعالیٰ نے قانون بنا دتا تے لوکاں نوں دسیا اے۔ جد تسیں نبی پاکؐ نوں ملن لئی آؤ۔ تے باہروں آواز دینا اچھا نئیں تسیں باہر ای انتظار کرو۔ نبی آپ ای باہر آ جان گے۔ ایہہ تہاڈے لئی بہتر اے تے دسیا اللہ بخشنہار نہایت مہربان اے۔ پچھلی خطا اللہ معاف کرے گا۔ ہن اگے لئی خبردار ہو جاؤ۔

۲۔ اکثر مفسرین دا بیان اے۔ ایہہ آیت ولید بن عقبہ بن ابی معیط دے بارے اے۔ قصہ ایہہ اے۔ جد قبیلہ بنی المصطلق مسلمان ہو گیا تے حضورؐ نے زکوٰۃ دی وصولی لئی اوہناں کول بھیجیا۔ ایہہ جد اوہناں دے علاقے وچ پہنچے تے فیر کسے وجہ توں ڈر گئے تے واپس آ گئے۔ نالے مسلمان ہون توں پہلے اوہناں وچ تے ایس قوم وچ ویر سی۔ مدینے آکے دسیا۔ اوہ لوک دین توں پھر گئے نیں۔ تے زکوٰۃ دین توں انکار کیتا اے۔ اوہ مینوں مارن لگے ہیں بچیا ہاں نوں نس آیا ہاں۔ حضورؐ نوں بڑا دکھ ہویا تے اوہناں اُتے فوج بھیجن نوں تیار ہو گئے۔ بعد وچ بنی المصطلق دے سردار حارث بن ضرار (ام المومنین حضرت جویریہؓ دے والد) ایس گل دے دوران ای اک وفد لے کے حضورؐ کول آئے تے دسیا ولید ساڈے کول آیا ای نہیں۔ اسیں ایمان اُتے قائم آں۔ تے زکوٰۃ دین توں کوئی انکار نہیں۔ اوس ویلے ایہہ آیت نازل ہوئی اے۔ جد کوئی فاسق خبر دیوے اوس خبر دی اچھی تحقیق کرنی ضروری اے۔ الخ

Marfat.com

نہ ہووے تے گل کجھ ہور ہووے تے نتیجہ بُرا ظاہر ہو جاوے۔ فیر اپنے کیتے اُتے افسوس آوندا اے۔

ﻬ حضورؐ تہاڈے وچ نیں جے تہاڈی صلاح قبول نہ کیتی جاوے تاں برا نہ مناؤ۔ پیغمبر اللہ دے حکم اُتے ٹردا اے۔ تہاڈا وی اوس وچ بھلا اے حضورؐ نے فوج نہیں بھیجیا سی۔ ایس وچ حکمت سی۔ تہاڈا ایمان دار ہونا تے کفر نوں برا جاننا ایہہ اللہ دا فضل تے احسان اے۔ ایہہ احسان اللہ دی حکمت دے مطابق اے۔

وَاِنْ طَآئِفَتٰنِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اقْتَتَلُوْا فَاَصْلِحُوْا

ﮯ تے جے دو ٹولے ایمان والیاں وچوں آپے وچ لڑ پین۔ تاں اوہناں وچ

بَيْنَهُمَا ۚ فَاِنْ بَغَتْ اِحْدٰىهُمَا عَلَى الْاُخْرٰى

صلح کرا دیو۔ فیر اوہناں وچوں اک گروہ دوجے اُتے زیادتیاں ہارے تے اوس نال جھیڑا

فَقَاتِلُوا الَّتِيْ تَبْغِيْ حَتّٰى تَفِيْٓءَ اِلٰٓى اَمْرِ اللّٰهِ ۚ

وادھا کردا اے۔ جد تیک اللہ دے حکم ول مڑ نہ آوے۔ فیر جے مڑ آیا تاں اوہنا وچ فیر

فَاِنْ فَآءَتْ فَاَصْلِحُوْا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَاَقْسِطُوْا ؕ

صلح کرا دیو انصاف نال تے انصاف کرو

اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِيْنَ ﴿۹﴾ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ

ضرور اللہ نوں انصاف کرنے والے پیارے لگدے نیں ﮯ ایمان دا اے

إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ

تیرے بھرا بھرا ہیں سو اپنے دو بھراواں وچ صلح کرا دیو تے اللہ

لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا

نوں بچ رہو شاید تساں اُتے رحم ہووے اے ایمان والیو مسخریاں نہ

يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّن قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا

کرے اک قوم دوجی قوم نوں شاید اوہ اہناں ناروں چنگے ہوون

خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ

نہ اک عورتاں دوجیاں عورتاں نوں شاید اوہ اہناں

خَيْرًا مِّنْهُنَّ ۖ وَلَا تَلْمِزُوا أَنفُسَكُمْ وَلَا

ناروں چنگیاں ہوون تے اپنے آپ نوں بھنے نہ دیو تے اک دوجے

تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ ۖ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ

نال نہ بلاؤ۔ گنہ گاری دا ناں پچھے ایمان دے

بَعْدَ الْإِيمَانِ ۚ وَمَن لَّمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ

بہت بُرا اے تے جنہاں توبہ نہ کیتی سو اوہوای

هُمُ الظَّالِمُونَ ۝

ظالم ہیں۔

اوکھیاں لفظاں دے معنے | اِنْ :- جے - طَآئِفَتٰنِ :- دو ٹولے - اَلْاُخْرٰی : جیہڑا - تَبْغِیْ :- وادھا کردا اے - تَفِیْٓءَ :- تسیں مڑ آؤ - عَسٰٓی اَنْ یَّکُوْنُوْا خَیْرًا :- شاید اوہ چنگے ہوون - لَا تَلْمِزُوْٓا :- نہ ہسنے دیو - لَا تَنَابَزُوْا : نہ بلاؤ -

تشریح و تفسیر

اِتھے فرمایا گیا اے - جے دو مسلماناں دے ٹولے آپس وچ لڑ پین - ایہہ نئیں فرمایا گیا اے - جد ایمان والیاں دے دو گروہ لڑن - ایہہ الفاظ ظاہر کردے نیں کہ مسلماناں نوں آپس وچ لڑنا نئیں چاہیدا - ایمان والیاں دی شان کولوں آپس وچ لڑنا دور اے جے دو گروہ آپس وچ مسلماناں دے لڑ پین تے دوجیاں مسلماناں دا فرض اے - دوہاں گروہاں دے درمیان صلح کرا دین - جے اک گروہ دوجے گروہ اُتّے وادھا کرے تے اوہناں مسلماناں اُتّے فرض اے جیہڑے اوہناں دوہاں گروہاں وچ شامل نئیں ، اوہ لڑن والیاں وچوں اوس گروہ نال مقابلہ کرن جیہڑا وادھا کردا اے - اوس ویلے تک تاں جے وادھا کرن والا گروہ شرع دے تابع ہو جاوے - جد شرع دے تابع ہو جان - تاں انصاف نال صلح کرا دیو - کسے دی طرف داری نہ کرو - ایہہ آیت مسلماناں دی باہمی جنگ دے بارے شرعی قانون دی اصل بنیاد اے - جمہور فقہاء تے اہل الحدیث دی رائے ایہہ اے - جس امیر دی امارت اک دفعہ قائم ہو جائے تے ملک وچ امن تے امان ہووے - اوس امیر دے خلاف خروج کرنا حرام اے - پر جے امیر کھلم کھلا کفر اختیار کردا اے - فیر اوس نال جنگ کرنی ضروری اے - امام سرخسیؒ لکھدے نیں جد مسلمان اک حاکم اُتّے جمع ہو جان تے اوس نے ملک وچ نظم تے نسق قائم کر دتا اے نے حکومت وچ پوری طرح امن تے امان اے نے راستے محفوظ نیں - ایس حالت وچ جیہڑا مسلمان وی خروج کرے - مسلماناں لئی ضروری اے اوس نال حاکم دی

مدد لئی جنگ کرن (المبسوط ۔ باب الخوارج)

امام ابوحنیفہؒ دا ظالم امرا دے خلاف قتال کرن دے بارے وچ مسلک واضح اے اہل علم نوں معلوم اے ۔ ابوبکر جصاص احکام القرآن وچ صاف لکھدے نیں امام صاحب ایس قتال نوں سازگار حالات وچ واجب سمجھدے سن (جلد اول ص ۸۱ ۔ جلد دوم ص ۳۹) اہناں مسائل دی کجھ تفصیل سورت دے ابتدا وچ دتی گئی اے ۔

ع۲ ایہہ آیت تمام مسلماناں دی اک عالمگیر برادری قائم کردی اے ۔ ایس حکم دی برکت نال ای تمام مسلماناں وچ اُخوت پائی جاندی اے دوجیاں دیناں والے ایس اُخوت توں محروم نیں ۔ حضورؐ نے ایس حکم دی اہمیت پچھان لئی بہت سارے ارشادات فرمائے نیں ۔ جن سے ایس حکم دی پوری روح سمجھ آسکدی اے ۔

حضرت جریر بن عبداللہ دا کہنا اے ۔ حضورؐ نے تن گلاں اُتے میتھوں بیعت کیتا سی ۔ پہلی ایہہ اے کہ میں نماز نوں ادا کراں گا ۔ دوجی ایہہ اے کہ میں زکوٰۃ دی ادا کروں گا ۔ تیجی ایہہ اے کہ میں ہر مسلمان دا خیر خواہ ہوواں گا (بخاری ۔ کتاب الایمان)

حضرت عبداللہ دی روایت اے ۔ حضورؐ نے فرمایا اے ۔ مسلمان نوں گالی دینا فسق اے ۔ تے اوس نال جنگ کفر اے (بخاری کتاب الایمان)

ایس وچ مسلماناں نوں آپس وچ درست تعلقات رکھن دا حکم اے ۔ تے فرمایا گیا اے اللہ کولوں ڈرو تے اوس دا رحم حاصل کرو ۔

ع۳ پہلے مومناں نوں آپس وچ لڑن توں منع کیتا اے ۔ پھر دسیا گیا اے ۔ تمام مسلمان اک دوجے دے بھرا بھرا نیں ۔ ہن دسیا جاندا اے ۔ اپنا معاشرہ درست رکھن لئی مسلماناں اُتے فرض اے اک دوجے نوں مذاق نہ کرن ۔ نہ ای ایسے لقب نال پکارن جیہڑا دوسرے نوں ناپسند اے ۔ کسے نوں فاسق یا اندھا یا کانا کہنا بُرا اے ۔ کسے نوں کسی خاندان دے عیب نال بلانا وی منع اے ۔ پر جیہڑے القاب لوکاں نوں پسند نیں ۔ اوہناں نال بلانا جائز اے ۔ جویں ابوہریرہ تے ابوتراب القاب نیں ۔ ایمان دے بعد مسلماناں لئی ایجہے کم بہت بُرے نیں ۔ جیہڑا اہناں کماں توں توبہ نہیں کردا اوہ ظالم اے

Marfat.com

يَآاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوْا كَثِيْرًا مِّنَ الظَّنِّ

اے ایمان والیو بہتیاں بدگمانیاں توں بچو۔ تہ ضرور بعضی بدگمانیاں

اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ وَّلَا تَجَسَّسُوْا وَلَا يَغْتَبْ

گناہ نیں۔ تے عیب نہ کھوجو تے تہاڈا

بَّعْضُكُمْ بَعْضًا ؕ اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَّاْكُلَ

بعض، بعض دی غیبت نہ کرے بھلا جے تساں وچوں کوئی دی چاہندا اے۔

لَحْمَ اَخِيْهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوْهُ ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ؕ

جو اپنے بھرا دا جو مویا ہووے گوشت کھائے تاں اوس توں تہانوں کراہت آئو جے تے اللہ توں ڈردے رہو

اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَّحِيْمٌ

ضرور اللہ مڑ مڑ توبہ منن والا مہربان اے

يَآاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنٰكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ وَّاُنْثٰى

اے لوکو اساں تہانوں اک مرد تے اک عورت توں پیدا کیتا اے

وَجَعَلْنٰكُمْ شُعُوْبًا وَّقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوْا ؕ اِنَّ

تے اساں تہاڈیاں ذاتاں تے قبیلے بنا دتے نیں تاں اک دوجے نوں پچھان لو

اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰكُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ

ضرور وڈیری عزت والا تساں وچوں اللہ کول اوہ اے جیہڑا وڈیرا پرہیزگار اے تساں وچوں

ضرور اللہ سب جاندا اے

Marfat.com

عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾ قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا ۖ قُل لَّمْ

خبردار اے ۔ ۵ گنواراں نے آکھیا اے اسیں ایمان دار بنے آں توں آکھ

تُؤْمِنُوا وَلَٰكِن قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ

تسیں ایمان والے نئیں بنے اوپر دل آکھو اسیں مسلمان بنے آں۔

الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ ۖ وَإِن تُطِيعُوا اللَّهَ وَ

تے اجے نئیں ایمان تہاڈے دلاں وچ داخل ہویا اے تے جے اللہ دے آکھے لگ گئے

رَسُولَهُ لَا يَلِتْكُم مِّنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا ۚ إِنَّ

تے اوس دے پیغمبر دے تاں گھٹا نہ دے گا تہاڈے عملاں دے ثواب چوں اک ذرہ۔ ضرور

اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤﴾

اللہ بخشنہار مہربان اے۔

اوکھیاں لفظاں دے معنے | اِجْتَنِبُوا :- بچو۔ وَلَا تَجَسَّسُوا :- تے تسیں عیب نہ کھوترو۔ تے تسیں جاسوسی نہ کرو۔ تَوَّابٌ :- مڑ مڑ توبہ منن والا۔ لِتَعَارَفُوا :- تاں اک دوجے نوں پچھان لو۔ قَالَتِ الْأَعْرَابُ :- گنواراں نے آکھیا اے۔ وَلَمَّا :- تے اجے نئیں۔ لَا يَلِتْكُمْ :- تاں تہانوں نہ گھٹا دے گا۔ غَفُورٌ :- بخشنہار۔

تشریح

سلہ ایتھے ایمان والیاں نوں کجھ آداب معاشرے دے بارے دسے گئے نیں۔ سب

توں پہلاں ایہہ دسّیا گیا اے۔ زیادہ گمان توں بچو۔ تے ہر طرح دے کم وچ بدگمانی کرنا ٹھیک نہیں۔ ایہہ مطلب نہیں اے۔ تسیں مطلقاً بدگمانی نہ کرو۔ گمان دیاں چند قسماں واذکر کیتا جاندا اے۔ جنہاں دے بیان نال گمان دا مطلب واضح ہو جائیگا
اک قسم گمان دی ایہہ اے۔ اللہ تے اوسدے رسول اُتے اچھا گمان کرو۔ ایہہ اخلاق دی نگاہ وچ مطلوب اے۔ ایہے گمان کرنا پسندیدہ نیں۔
دوجی قسم گمان دی ایہہ اے۔ بعض کماں وچ گمان توں کم لینا ضروری اے مثال ایہہ اے۔ عدالت تے بہتیاں معاملات وچ جنہاں وچ کوئی فیصلہ کرنا ضروری ہوندا اے۔ عدالت لئی شہادتاں وی ٹھیک نیں۔ اوہناں دی شہادت غالب ظن دا فائدہ دیندی اے۔ ایتھے وی گمان اُتے ای عمل کیتا جاندا اے۔ معاملات دا فیصلہ دی گمان اُتے ہوندا اے۔ حقیقت دا علم ناممکن اے۔
تیجی قسم گمان دی ایہہ اے اوتھے بدگمانی کرو۔ جتھے کسے شخص یا گروہ دا کردار مشکوک ہووے۔ ایتھے شریعت دا مطالبہ ایہہ نہیں جے تسیں سادہ لوحی اختیار کرو۔ اوہدے شر توں بچن لئی بدگمانی ضروری اے۔ ایہہ ای احتیاط اے۔ ایس توں ودھ کے اوہدے خلاف کاروائی کرنا جائز نہیں اے۔
چوتھی قسم گمان دی گناہ تے پاپ اے۔ اوہ ایہہ اے جے کسے شخص اُتے بغیر سبب دے بدگمانی کیتی جائے۔ یا دوجیاں لوکاں دے متعلق رائے قائم کرن وچ ہمیشہ بدگمانی کیتی جائے۔ ایتھوں معلوم ہوندا اے۔ بدگمانی اک حد تیک جائز اے تے بعض تھاواں وچ جائز نہیں اے۔
لہ بعض لوکاں دے بھید نہ تاڑو۔ تے جاسوسی نہ کرو۔ اک دوجے دے عیب تے حالات تے معاملات تاڑدے رہنا چنگا نہیں اے۔ شریعت ایس گل توں منع کردی اے۔ جنہاں کماں اُتے خدا تعالیٰ نے پردہ ڈالیا اے۔ اوہناں نوں معلوم کرنا عیب اے۔ ایس لئی نبیؐ نے اک مرتبہ اپنے خطبے وچ جاسوسی کرن دالیاں لئی فرمایا اے۔

Marfat.com

يا معشر من آمن بلسانه ولم يدخل الايمان قلبه - لا تتبعوا عورات المسلمين - فانه من اتبع عوراتهم يتبع الله عورته ومن يتبع الله عورته يفضحه في بيته (ابو داؤد)

ترجمہ اے لوکو جیہڑے زباناں نال ایمان والے وہے او - پر اجے تیک تہاڈے دلاں وچ ایمان داخل نہیں ہویا اے - مسلماناں دے پوشیدہ حالات دی کھوج کرید نہ کرو جیہڑا شخص مسلماناں دے عیب ڈھونڈنے والا اے - اللہ اوہدے عیب ڈھونڈنے والا اے۔ تے اللہ جس دے عیب ڈھونڈنے والا اے اوہنوں اوہدے گھر وچ رسوا تے ذلیل کردا اے۔

تے اک ہور حدیث وچ فرمایا اے (ترجمہ) جیہڑا شخص کوئی مخفی عیب ویکھدا

من رای عورۃ فسترھا کان کمن احیا موؤدۃ (الجصاص)

اے تے اوس اتے پردہ ڈالدا اے - اوہ شخص ایس طرح دا اے - جویں کے اک زندہ دفنائی ہوئی بچی نوں موت توں بچا لیا اے۔

ایس سلسلے وچ حضرت عمرؓ دا واقعہ بڑا سبق آموز اے - اک دفعہ رات دے ویلے آپ نے اک شخص دی آواز سن لئی جیہڑا اپنے گھر وچ گاؤندا اے - آپ نوں شک ہویا تے دیوار اتے چڑھ گئے - ویکھیا اوس جگہ شراب دی موجود اے تے اک عورت وی اے - آپ نے آواز دتی - اے خدا دے دشمن - توں سمجھدا اے خدا دی نافرمانی وی کریں گا - تے خدا پردہ فاش نہیں کریگا - اوس اگوں جواب دتا - اے امیر المومنین جلدی نہ کرو جے میں نے اک گناہ کیتا اے - تے تساں تن گناہ کیتے نیں - اللہ نے جاسوسی توں منع کیتا اے تے تساں جاسوسی کیتی اے - اللہ تعالیٰ نے حکم دتا اے - گھراں وچ اوہناں دے دروازیاں دے راہوں آؤ - تے آپ دیوار اتے چڑھ کر آئے ہو - تے آپ میری اجازت توں بغیر میرے گھر وچ آئے ہو - اللہ نے ایس توں منع کیتا اے - ایہہ تن جواب سن کر حضرت عمرؓ نے اپنی غلطی نوں من لیا۔

Marfat.com

تے اوہدے خلاف کوئی کاروائی نہ کیتی۔ ہاں اوس کولوں ایہہ وعدہ لیا گیا۔ کہ اوہ بھلائی تے اچھائی دی راہ اُتے چلے گا۔

(مکارم الاخلاق لابی بکر بن محمد بن جعفر الخرائطی)

ایس حکم توں مستثنیٰ دی کئی حالات نیں۔ جنہاں وچ اہل حکومت تے دوجے لوک جاسوسی کر سکدے نیں۔ مثلاً کسے شخص دے خراب رویئے دا امکان ہووے

ایس آیت وچ غیبت توں منع کیتا گیا اے۔ غیبت دی تعریف ایہہ اے آدمی کسے شخص دی کنڈ پچھے اوہدے بارے وچ اوہ گل کرے۔ جیہڑی اوہدے سامنے کیتی جاوے تے اوہ ناپسند کرے۔ ایہہ تعریف خود نبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کولوں منقول اے۔ حضرت ابو ہریرہؓ دی روایت اے۔ ایس روایت نوں مسلم۔ ابوداؤد، ترمذی، نسائی تے دوجے محدثاں نے نقل کیتا اے۔ ایسی وچ حضورؐ نے غیبت دی ایہہ تعریف بیان فرمائی اے

ذکرک اخاک بما یکرہ۔ قیل افرأیت ان کان فی اخی ما اقول قال ان کان فیہ ما تقول فقد اغتبتہ وان لم یکن فیہ ما تقول فقد بہتتہ۔

ترجمہ:۔ غیبت ایہہ اے جے توں اپنے بھائی دا ذکر ایس طرح کریں۔ جیہڑا اوسنوں ناپسند ہووے۔ عرض کیتا گیا اے جے میرے بھائی وچ اوہ گل پائی جاندی اے جیہڑی میں نے آکھی اے۔ ایس صورت وچ آپ دا کیہ خیال اے۔ حضورؐ نے فرمایا جے اوس وچ اوہ گل پائی جاندی اے اوس وقت اوسدی غیبت کیتی اے تے جے اوس وچ نئیں پائی جاندی اے۔ جیہڑی توں آکھدا اے۔ فیر توں اوس اتے بہتان دھریا اے۔

فیر اللہ تعالیٰ دا حکم اے۔ غیبت بہت وڈا گناہ اے۔ ایہہ گناہ ہوئے ہوئے

بھائی دے گوشت کھان دے برابر اے۔ مردار دا گوشت کھانا وی نفرت دے قابل اے۔ تے فیر مردار بھائی دا گوشت کھانے بہت نفرت ہوندی اے۔ ایس لئی غیبت کولوں منع کرن دے لئے ایہہ آکھیا گیا اے۔ تسیں غیبت نہ کرو۔ ایہہ اپنے موئے ہوئے بھائی دا گوشت کھانا اے تے دسیا اللہ کولوں ڈرو۔ ضرور اللہ تعالیٰ مڑ مڑ توبہ منن والا مہربان اے۔ ڈرنے دا ایہہ مطلب اے تسیں غیبت نہ کرو۔ تے اللہ دے حکماں اُتے چلو۔ جاسوسی دی طرحاں غیبت دے بیان وچ چند گلاں مستثنیٰ نیں۔

کہ پچھلیاں آئتاں وچ ایمان والیاں نوں خطاب کیتا اے۔ تے اوہناں نوں ہدائتاں کیتیاں نیں۔ جیہڑیاں مسلم معاشرے نوں خرابیاں توں محفوظ رہن لئی ضروری نیں۔ ہن ایس آیت وچ سارے انساناں نوں خطاب کیتا گیا۔ تے اوس عظیم گمراہی دی اصلاح کیتی گئی اے۔ جیہڑی دنیا وچ ہمیشہ عالمگیر فساد دا سبب ہوندی اے یعنی اوہ نسل رنگ، زبان وطن تے قومیت دا تعصب اے۔ پہلے زمانے توں لے کے اج تیک انسان ہر دور وچ عام انساناں نوں نظر انداز کردے ہویاں اک دائرہ رنگ تے قوم تے خطے دا اپنے آس پاس کھچ لیندا اے۔ دائرے دے اندر والیاں نوں اپنا جاندا اے تے جیہڑے دائرے توں باہر دے وسنیک نیں اوہناں نوں غیر جاندا اے۔ اسلام نے ساریاں انساناں نوں مخاطب کیتا اے تے آکھیا اے تہاڈے ماپے اک نیں۔ قوماں تے برادریاں دی تقسیم صرف پچھان لئی اے۔ اسلام نے ایہہ آکھ کے تعصب نوں مڈھوں وڈھ سٹیا اے۔ تے دسیا خانداناں دی تقسیم صرف پچھان لئی اے۔ جوڑنے وڈیائی کرن لئی نئیں۔ حجۃ الوداع دے موقع اُتے ایام تشریق دے نے وسط وچ حضورؐ نے اک تقریر کیتی اے تے دسیا اے۔

یا ایھا الناس الا ان ربکم واحد لا فضل لعربی علی عجمی ولا لعجمی علی عربی ولا لا سود

لوکو! خبردار تہاڈا سب دا خدا اک اے کسے عربی نوں عجمی اُتے فضیلت نہیں تے نہ ای کسے عجمی نوں عربی اُتے تے

Marfat.com

علی احمر ولا لا احمر علی الاسود الا بالتقویٰ، ان اکرمکم عند اللہ اتقکم۔ الاھل بلغت۔ قالو بلیٰ یا رسول اللہ، قال فلیبلغ الشاھد الغائب (بیہقی)

نہ ای کسے کالے رنگ والے نوں سرخ اُتے تے نہ ای کسے سرخ رنگ والے نوں کالے اُتے (فضیلت اے) پر تقویٰ دا اعتبار اے اللہ تعالیٰ کول تساں ساریاں وچوں عزت تے تکریم والا اوہ اے جیہڑا تساں ساریاں وچوں زیادہ پرہیزگار اے۔ دسو میں تہانوں گل پہنچا دتی اے۔ لوکاں نے عرض کیتی تساں گل پہنچا دتی اے تے فرمایا فیر جیہڑا موجود اے اوہ اوہناں لوکاں تیک ایہہ گل پہنچائے جیہڑے موجود نہیں نیں

تے ہور حدیث وچ حضورؐ نے فرمایا اے

ان اللہ لا ینظر الیٰ صورکم (ترجمہ) اللہ تہاڈیاں صورتاں تے تہاڈے مال نہیں و اموالکم ولکن ینظر الیٰ ویکھدا اے۔ پر تہاڈے دلاں تے قلوبکم و اعمالکم (مسلم، ابن ماجہ) تہاڈے عملاں نوں دیکھدا اے۔

انہاں آئتاں وچ ایہو ای بیان ہویا اے۔ اللہ تعالیٰ کول فضیلت دا معیار تقویٰ اے۔ اوہدے دربار وچ رنگ تے قوم دا اعتبار نہیں۔ علیم تے خبیر دا مطلب ایہہ اے۔ اللہ ای جاندا اے تے خبردار اے کہ جیہڑا حقیقت وچ اعلیٰ درجے دے لائق اے۔ انسان دی اپنی چوڑ دا کوئی اعتبار نہیں۔

۵ ایتھے آمنّا دا لفظ کہن والے اوہ لوک نیں جیہڑے اسلام دی فتوحات دیکھ کے مسلمان ہوئے نیں۔ دلوں ایجے تیک اسلام دی سچائی اُتے ایمان نہیں۔ صرف مسلماناں دی طاقت ویکھ کے ایمان لانے والے نیں۔ اوہناں دے دل دا راز ایس طرح ظاہر ہوندا اے۔ اوہ حضورؐ دے کول آندے نیں تے طرح طرح دے مطالبے کردے نیں۔ تے اپنے اسلام لیاؤن دا احسان جتاؤندے نیں۔ روائتاں وچ کئی

Marfat.com

قبیلیاں داناں آیا اے ۔ مثلاً مزینہ ، جہینہ ، اسلم وغیرہ خاص طور ایس گل وچ بنی اسد
بن خزیمہ دے متعلق ابن عباسؓ تے سعید بن جبیر دا بیان اے اک دفعہ قحط سی ۔ اوہ لوک
مدینہ آئے تے مال مدد دا مطالبہ کیتا تے آکھیا اے نبیؐ اسیں لڑن توں بغیر اسلام
لائے آں ۔ اطراف مدینہ دے گنواراں دی ایہہ ای حالت سی ۔ ایمان لیاؤن دا احسان
ظاہر کردے سن ۔ اللہ تعالیٰ نے اوہناں نوں آکھیا تسیں آمنّا دی جگہ اَسلمنا کہو ۔
اس لفظ دا مطلب ایہہ اے کہ کہو اسیں مسلمان ہوگئے آں ۔ ایتھے مراد اسلام لیاؤ تا
اے مطلب ایہہ اے لفظ اسلام وچ ایمان تے حکماں دی اطاعت دوویں چیزاں موجود
نیں ۔ ایمان دا ظاہری مطلب تصدیق کرنا دل دا ظاہر دا اے ۔ اَسلمنا لفظ توں
اسلام سچا دین مراد اے ۔ قرآن مجید وچ آیا اے ۔ فَاِنْ اَسْلَمُوْا فَقَدِ اهْتَدَوْا
(آل عمران) ترجمہ ؛ جیرے اوہ اسلام لیاؤندے نیں تے اوہ ہدایت پالیندے نیں ۔
ایتھے مومن تے مسلم معنے وچ فرق یا مقابلہ مراد نئیں ۔ جیہڑے ویلے لوکاں دے
دلاں وچ ایمان داخل ہو جائے تے لوک اللہ تے اوسدے رسولؐ دے حکماں
تے چل پین ۔ فیر پورا بدلہ ملے گا تے غلطیاں نوں اللہ بخشنہارا اے ۔

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ

ایمان والے نرے اوہو نیں جنہاں اللہ تے اوہدے پیغمبراں نوں منّیاں اے

ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوْا وَجٰهَدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ

فیر شک نئیں کیتا ۔ تے اللہ دے راہ وچ اپنیاں مالاں تے اپنیاں جاناں

فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۗ اُولٰٓئِكَ هُمُ الصّٰدِقُوْنَ ﴿۱۵﴾

نال لڑے نیں   اوہ لوک اوہو ای سچے نیں ۔

قُلْ اَتُعَلِّمُوْنَ اللّٰهَ بِدِيْنِكُمْ ۭ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا

توں آکھ بھلا اپنی دینداری نوں معلوم کراندے او تے اللہ جان دا اے

فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ وَاللّٰهُ بِكُلِّ

جو کجھ آسماناں وچ تے جو زمین وچ اے تے اللہ ہر اک

شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿١٦﴾ يَمُنُّوْنَ عَلَيْكَ اَنْ اَسْلَمُوْا ۭ

شے نوں بڑا جانن والا اے تیرے سر اپنے مسلمان ہونے دا احسان چاہڑدے نیں ۔

قُلْ لَّا تَمُنُّوْا عَلَيَّ اِسْلَامَكُمْ ۚ بَلِ اللّٰهُ يَمُنُّ

توں آکھ اپنے مسلمان ہونے دا میرے سر احسان نہ چاہڑو سگوں اللہ تہاڈے

عَلَيْكُمْ اَنْ هَدٰىكُمْ لِلْاِيْمَانِ اِنْ كُنْتُمْ

سر احسان چاہڑدا اے تہانوں ایمان دا راہ دسن دا جے تسیں

صٰدِقِيْنَ ﴿١٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوٰتِ

سچے او ضرور اللہ چھپی چیز آسماناں تے زمین دی جاندا

وَالْاَرْضِ ۭ وَاللّٰهُ بَصِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿١٨﴾ ع

اے تے اللہ ویکھدا اے جو کجھ تسیں کردے او۔

اوکھیاں لفظاں دے معنے اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ ۔ نرے ایمان والے۔

اَتُعَلِّمُوْنَ ۔ بھلا تسیں معلوم کراندے او۔ بَلِ اللّٰهُ ۔ سگوں اللہ۔

تشریح

ایتھے پہلی آیت وچ مومناں دی تشریح کیتی گئی اے ۔ دسیا گیا اے ۔ مومن لوک اوہ نیں ۔ جنہاں اللہ تے اوہدے رسول نوں منیاں اے ۔ فیر شک وی نئیں کیتا اے تے اپنی جاناں تے اپنے مالاں نال جہاد کیتا اے ۔ اوہ لوک سچے ایمان والے والے نیں ۔ تے جیہڑے لوک محض جتاں لئی دینداری ظاہر کردے نیں تے اوہناں دے دلاں وچ ایمان نئیں ۔ اللہ تعالیٰ اوہناں نوں جاندا اے تے جس دے دل وچ پکا یقین ہوندا اے اوہ آپ دعویٰ نہیں کردا ۔ اوس دے کرتب آپے پئے گواہی دیندے نیں ۔ دوجی تے تیجی آیت وچ ایتھے دسیا گیا اے ۔ بعض اپنے اسلام قبول کرن دا آپ اُتے احسان چاہڑدے نیں ۔ تسیں اے نبیؐ اوہناں نوں آکھ دیو ۔ میرے سر احسان نہ چاہڑو ۔ صحیح گل ایہہ اے اللہ دا احسان اے جس تہانوں ایمان دا راہ دسیا اے ۔ اللہ تعالیٰ آسماناں تے زمین دیاں ساریاں چیزاں نوں جاندا اے ۔ اوہدے علم توں کوئی چیز وی باہر نئیں اے ۔ اوہ تہاڈے عملاں توں وی خبردار اے ۔ ایس لئی تکڑی گل ایہہ اے ۔ جے تہانوں اسلام دی سچائی دا پکا یقین آگیا اے ۔ تاں جتاں دی کیہ حاجت اے ۔ جس خدا تعالیٰ نال تہاڈا معاملہ اے ۔ اوہ آپ خبردار اے ۔ اوس توں کوئی چیز وی اوہلے نئیں آخر ایہہ گل کنہی جاندی اے ۔ اللہ تعالیٰ سبھناں نوں اسلام دا فرمانبردار بنائے ۔ تے لوکاں دے عملاں نوں اللہ تعالیٰ اپنے فضلاں نال قبول کرے کرے ۔ کسے نوں اسلام نصیب ہونا اللہ تعالیٰ دا خاص احسان اے اللہ تعالیٰ ہر مومن تے مسلم دا مرنا تے جینا اسلام اُتے کرے ۔ ایہو ای خدا تعالیٰ دا ارشاد اے ۔

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا
تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ۔

تمت بالخیر

Marfat.com

اَلرَّحْمٰنُ

Marfat.com

بِسۡمِ اللّٰہِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ ؕ

مقدّمہ

سُوۡرَۃُ الرَّحۡمٰن

ناں ایس سورۃ دا ناں اَلرَّحۡمٰن اے۔ الرحمٰن خدا تعالیٰ دے ناواں وچوں اک ناں اے۔ جیہڑا ایتھے سورۃ دے مڈھ وچ لایا گیا اے۔ ایس لئی ساری سورت دا ناں الرحمٰن رکھیا گیا اے۔ ایس سورت وچ کجھ احساناں دا گننا منظور سی۔ ایس لئی سورت نوں الرحمٰن دے ناں نال شروع کیتا اے۔ رحمان توں عام رحم و کرم مراد اے ایہہ ناں سورت دے ساریاں مضموناں نوں شامل اے۔ کوئی وی سورت دا مضمون ایس ناں دی صفت توں باہر نئیں۔

نزول دا بیان ایس سورت دے نزول دا ایہہ سبب بیان کیتا گیا اے جدوں ساڈے نبی محمد صلی اللہ علیہ وآلہٖ وسلم کافراں اگے اللہ تعالیٰ دا ناں "رحمان" ذکر کردے سن۔ اوس وقت کافر کہندے سن۔ اسیں رحمان نوں نئیں جاندے آں۔ رحمان کون اے۔

ایس لئی ایہہ سورت نازل ہوئی اے۔ جس وچ رحمان دا ناں ذکر کیتا گیا اے نال ای رحمان دیاں صفتاں دا ذکر اے۔ تاں جے کافراں نوں معلوم ہو جاوے رحمان دی رحمت سب جہان لئی اے۔ اوہدی رحمت توں مسلمان تے کافر سب فائدہ تے نفع حاصل کردے نیں۔ سورت وچ رحمان دیاں رحمتاں تے نعمتاں دا ای ذکر کیتا گیا اے۔ کافراں نوں ایہہ وی دسیا گیا اے۔ دنیا دیاں نعمتاں ہر اک بندے نوں ملدیاں نیں۔ پر دنیا فانی اے تے آخرت وچ نیک کماں

لئی ای جنتاں دیاں نعمتاں نیں۔ کافر بیفرمانی دی سزا پاون گے۔ دوزخ دا عذاب کافراں لئی تیار موجود اے۔ بعض لوکاں نے ایس سورت دا شانِ نزول ایہہ بیان کیتا اے۔ مکہ دے کافر کہندے سن۔ فلاں فلاں رل مل کے محمد صلی اللہ علیہ وسلم نوں قرآن مجید سکھاندے نیں۔ ایس گل دے جواب لئی رحمٰن دی سورت نازل ہوئی اے۔

قرآن مجید رحمٰن نے سکھایا اے۔ اوس ای انساناں نوں پیدا کیتا اے پھر انساناں نوں بیان سکھایا اے۔ سورت دا سارا بیان ایس لئی اے۔ ساریاں چیزاں جنہاں دا ذکر کیتا جاندا اے۔ ساریاں اللہ تعالیٰ دیاں پیدا کیتیاں ہوئیاں نیں۔ تہاڈا اینہاں وچ کوئی حصہ نئیں۔ ایس طرح ای قرآن مجید دے پڑھان تے سکھان وچ کسے کافر دا حصہ نئیں۔ قرآن مجید اللہ تعالیٰ نے ای نبیؐ نوں سکھایا تے پڑھایا اے۔

قرآن مجید دی فضیلت ایس سورت وچ بیان کیتا گیا اے۔ قرآن مجید خدا تعالیٰ نے انسان نوں سکھایا اے۔ قرآن مجید اللہ دا کلام اے۔ آسمانی کتاباں وچوں قرآن مجید نوں ای اللہ دا کلام آکھیا جا سکدا اے۔ دوجیاں کتاباں دے معنے اللہ تعالیٰ دے نیں۔ الفاظ انبیاء دے نیں۔ پر قرآن مجید دے الفاظ تے معنے دونویں اللہ دی طرفوں نیں۔ ایس لئی قرآن مجید نوں اللہ تعالیٰ دا کلام کہیا جاندا اے۔

لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ۔ قرآن مجید نوں ہتھ نئیں لگاندے پر اوہ جیہڑے پاک کیتے گئے نیں۔ ایہہ قرآن مجید دی شان اے۔ قرآن مجید دی تلاوت توں پہلے أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ پڑھنی چاہیدی۔ فیر بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ پڑھنی چاہیے۔ ایس توں بعد قرآن مجید دی تلاوت کیتی جاوے۔ قرآن مجید جیہڑے وقت پڑھیا جاوے اوس وقت سنناں تے خاموش رہنا ضروری اے۔ فیر اللہ تعالیٰ دا رحم اوہناں لوکاں

اُتے ہوندا اے۔ قرآن مجید دے پڑھن والے نوں ہر حرف دے بدلے دس نیکیاں ملدیاں نیں۔ حضور نے فرمایا اے۔ قرآن مجید سکھن والا تے سکھانے والا تہاڈے وچوں بہتر اے۔ قرآن مجید اسلامی قانون دی بنیاد اے ایس دا پڑھنا تے سمجھنا بڑا ضروری اے۔ عربی تعلیم ایس لئی ای مسلمان ملکاں وچ ضروری اے۔ مسلماناں دے اسلام دی بنیاد قرآن مجید اُتے اے تے اوہ عربی زبان وچ اے۔ قرآن دے فضائل بے شمار نیں۔ ایتھے تھوڑے جیہے ذکر کر دتے گئے نیں۔ تاں جے ایس عنوان دی طرف توجہ دلائی جائے۔ قرآن مجید اُتے ایمان رکھنا تے اوہدے مطابق عمل کرنا مسلماناں لئی فرض اے

میزان تے عدل

لفظ میزان دے دو معنی نیں۔ اک معنی تکڑی اے تے دوجا معنی عدل اے۔ تکڑی نوں صحیح استعمال کرنا وی عدل اے۔ ایتھے سورت رحمان وچ بیان کیتا گیا اے۔

اَقِیْمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ۔ ترجمہ:۔ وزن نوں انصاف نال ٹھیک رکھو۔ ڈنڈی مارنا تے کم تولنا قوم نال بڑا دھوکا اے۔ فیر ڈنڈی مار کے حاصل کیتی ہوئی کمائی حلال وی نئیں۔ سارے نبیاں نے عدل تے انصاف دا حکم دتا اے۔ حضرت شعیبؑ نے اپنی قوم نوں صحیح تولن تے انصاف دا حکم دتا اے اوہدا ذکر قرآن مجید وچ کئی تھاواں اُتے موجود اے۔ اک تھاں اُتے ذکر کیتا گیا اے۔ حضرت شعیبؑ نے اپنی قوم نوں اک خدا تعالیٰ دی عبادت توں بعد ناپ تے وزن پورا کرن دا حکم دتا اے۔ فرمایا گیا اے۔ وَاِلیٰ مَدْیَنَ اَخَاهُمْ شُعَیْبًا قَالَ یٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَیْرُهٗ ط وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْیَالَ وَالْمِیْزَانَ الخ تے مدین دی طرف اوہناں دے بھائی شعیب نوں بھیجیا۔ شعیبؑ نے آکھیا۔ اے قوم! اللہ دی عبادت کرو۔ اوس توں غیر تہاڈا کوئی معبود نئیں۔ تے تسیں ناپ تے وزن نوں کم نہ کرو۔ الخ

ناپ تے وزن درست ہو جاوے۔ تے معاشرے دیاں بہت ساریاں برائیاں

Marfat.com

دور ہو سکدیاں نیں۔ تجارت وچ ماپ تے وزن دا خیال رکھنا بڑا ضروری اے
عدل دا بیان ایس لئی نال نال اے۔ میزان دا وی اک معنی عدل اے۔
قیل المراد من المیزان العدل و وضعھا شرعھا (کبیر)
وزن وچ وی عدل موجود اے۔

عدل دا بیان

عدل دے معنے برابری کرنا اے۔ قرآن مجید نے عدل تے انصاف کرن اُتے بڑا زور دتا اے۔ خدا تعالیٰ دا فرمان اے۔ وَاِذَا حَکَمۡتُمۡ بَیۡنَ النَّاسِ اَنۡ تَحۡکُمُوۡا بِالۡعَدۡلِ اِنَّ اللّٰہَ نِعِمَّا یَعِظُکُمۡ بِہٖ۔ ترجمہ: تے جد لوکاں وچ تسیں فیصلہ کرو۔ انصاف نال فیصلہ کرو۔ ضرور اللہ تعالیٰ تہانوں اچھی نصیحت کردا اے۔
حضورؐ نے فرمایا اِنَّ الۡمُقۡسِطِیۡنَ عِنۡدَ اللّٰہِ عَلٰی مَنَابِرَ مِّنۡ نُوۡرٍ۔ ضرور عادل لوک اللہ دے نزدیک نورانی منبراں اُتے ہون گے۔ عدل دے مقابلے وچ ظلم اے نے فرمایا اے۔ ظالم لوکاں اُتے اللہ تعالیٰ دی لعنت اے۔ عادل اللہ تعالیٰ دا ناں وی اے۔ عدل کرنا اسلام دا بنیادی قانون اے۔ ظلم سب توں بڑا گناہ اے۔ کسے شاعر دا قول اے۔ ؎

ستم بر ضعیفاں مسکیں مکن !
کہ ظالم بدوزخ رود بے سخن !

دُنیا دی بے ثباتی تے اللہ تعالیٰ دے بقا دا بیان

دنیا دی بے ثباتی لئی دلیلاں دی ضرورت نئیں۔ ہر دن ساڈے ساہمنے وارو واری دنیا دے انسان تے دوجیاں چیزاں ختم ہو رہیاں نیں۔ موت توں بچاں لئی کوئی وی حیلہ کم نئیں آوندا اے بے ثباتی توں ایہہ گل واضح ہو جاندی اے۔ ایتھے دنیا وچ غرور کرنا کسے نوں وی لائق نئیں۔ دنیا اک مسافر خانہ اے۔ ایتھے کسے دی رہائش نئیں ہو سکدی اے۔ اللہ تعالیٰ دی ذات ای قائم دائم اے۔ اللہ تعالیٰ دا سچا تے پکا فرمان

رمان اے۔ کُلُّ مَنْ عَلَیْهَا فَانٍ وَّیَبْقٰی وَجْهُ رَبِّكَ ۲۶ اک ہور جگہ اللہ تعالے
ا فرمان اے۔
قُلْ مَتَاعُ الدُّنْیَا قَلِیْلٌ وَّالْاٰخِرَةُ خَیْرٌ لِّمَنِ اتَّقٰی وَلَا تُظْلَمُوْنَ فَتِیْلًا ط کہہ
نیا دا سامان تھوڑا اے۔ نیک لوکاں لئی آخرت بہتر اے۔ دھاگے جِنّا دی ظلم
ئیں ہوگا۔ ایہہ مضمون قرآن مجید وچ بہت ساریاں تھاواں وچ بیان کیتا گیا اے

نّت تے جہنّم دا بیان

جنّت تے جہنم دونویں اللہ تعالیٰ دے جہان نیں جنت
نیک لوکاں لئی پیدا کیتا گیا اے تے جہنم کافراں لئی اے۔
نت وچ ہر طرح دے آرام موجود نیں۔ تے جنت دی زندگی مرن توں بعد ہمیشہ
لئی ہووے گی۔ تے جہنم دی سزا کافراں لئی ہمیشہ ہووے گی۔ پر ایمان دار گنہ گار
جیتے دی سزا بھگت کے پھر جنتاں وچ داخل کیتے جاون گے۔ سزا جہنم وچ وی کئی
کئی طرح دی اے۔ بعض صوفیاں ایس طرح بیان کیتا اے۔ ہر گنہ دی سزا اک خاص
طریقے نال دِتی جاوے گی تے ہر گناہ دی خاص خاص نشانی اے۔ شاعر دا قول اے۔

سیرتے کو بر نہادت غالب ست — ہم برآں تصویر حشرت واجب است
حشر پر حرص سگ مردار خوار — صورت خوکے بود روز شمار
زانیاں را گندہ اندام نہاں — خمر خواراں را بود گندہ دہان
(مثنوی مولانائے رومؒ)

جنّت تے جہنم دونویں برحق نیں۔ اوہناں اتے ایمان رکھنا ضروری اے۔

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ط

ایہہ آیت ایس سورت وچ اکتیس[۳۱] دفعہ مڑ مڑ
آئی اے۔ ہر وار نویاں نعمتاں دے ذکر پچھوں
لائی گئی اے۔ ایہہ تکرار ضروری اے۔ معنوی تکرار نئیں۔ ایس لئی ادب تے
فصاحت لئی ایہہ تکرار خلاف نئیں۔ آسمانی کتاب زبور وچ ایس طرح ای اک
جملہ "اوسدی رحمت اج تیک اے" چھبیس دفعہ آیا اے۔ ایس آیت توں ایہہ دی
معلوم ہوندا اے۔ نعمتاں انساناں لئی نیں۔ اوہناں توں نفع لینا پرہیزگاری دے

خلاف نئیں۔ ایس آیت نوں سن کے ایہہ کہنا چاہی دا اے۔ وَلَا بِشَیْءٍ مِّنْ نِعَمِكَ رَبَّنَا نُكَذِّبُ فَلَكَ الْحَمْدُ۔ تے اسیں نئیں نال کسے چیز دے نعمتاں تیریاں نچوں انکار کردے۔ اے رب ساڈے پس سب تعریف خاص تیرے لئی اے۔

(ترمذی)

اٰیاتہا ۷۸ رکوعاتہا ۳

سُوْرَۃُ الرَّحْمٰنِ مَدَنِیَّۃٌ

آیتاں (۷۸) رکوع ۳

بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

شروع اللہ دے نال ناں جیہڑا بڑا مہربان نہایت رحم والا اے

اَلرَّحْمٰنُ ۙ﴿۱﴾ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ ؕ﴿۲﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ ۙ﴿۳﴾

ﷲ رحمان نے قرآن سکھایا آدمی نوں پیدا کیتا۔

عَلَّمَہُ الْبَیَانَ ﴿۴﴾ اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ۪﴿۵﴾

اوس نوں دل دی گل زبان نال دس لینی سکھائی ﷲ سورج تے چن حساب نال رُڑھدے نیں۔

وَّالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ یَسْجُدٰنِ ﴿۶﴾ وَالسَّمَآءَ رَفَعَہَا

تے بوٹیاں تے درخت سجدے کردے نیں تے آسمان نوں اُچا کیتا۔ نے

وَوَضَعَ الْمِیْزَانَ ۙ﴿۷﴾ اَلَّا تَطْغَوْا فِی الْمِیْزَانِ ﴿۸﴾

ترکڑی بنا رکھی تاں ترکڑی وچ حدوں نہ لنگھو

وَاَقِیْمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِیْزَانَ ﴿۹﴾

تے تسیں تولنا انصاف نال برابر کرو تے تول نوں نہ گھٹا دُو۔

وَالْاَرْضَ وَضَعَہَا لِلْاَنَامِ ۙ﴿۱۰﴾ فِیْہَا فَاکِہَۃٌ ۪ۙ

ﷲ تے خلقت لئی زمین وچھا رکھی اے اس وچ میوہ اے

وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْاَكْمَامِ ﴿١١﴾ وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ

تے کھجوراں جنہاں دے میوے اُتے غلاف نیں تے اَناج جس دے نال بھوسہ تے پھُل

وَالرَّيْحَانُ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ

خوشبو اے پھر کیہڑی کیہڑی اپنے رب دیاں نعمتاں تسیں دونویں جھٹلاؤ گے

اوکھیاں لفظاں دے معنے

عَلَّمَ :- سکھایا - فعل ماضی - خَلَقَ :- پیدا کیتا بِحُسْبَانٍ :- حساب نال - اَلنَّجْمُ :- اوہ پودا جیدا تنا نہ ہووے - مثلاً گھاس - ترکاریاں وغیرہ - اَلْمِيْزَانَ :- ترکڑی تے عدل معنے کیتے گئے نیں - اَلَّا تَطْغَوْا :- تسیں گڑبڑ نہ کرو - لِلْاَنَامِ :- خلقت لئی - فَاكِهَةٌ :- میوہ - وَالنَّخْلُ :- تے کھجوراں - ذَاتُ الْاَكْمَامِ غلافاں والے - وَالْحَبُّ :- تے اناج - ذُو الْعَصْفِ بھوسے والے اَلرَّيْحَانُ :- پھل خوشبو والا - تُكَذِّبٰنِ : تسیں دونویں جن تے انسان جھٹلاؤ گے -

تشریح

سورت دا ناں اَلرَّحْمٰن اے - تے پہلا لفظ وی سورت دا اللہ تعالیٰ دا ناں الرحمٰن ای اے - رحمٰن دا معنی ایہہ اے - اللہ تعالیٰ نے دنیا وچ ساریاں انساناں لئی اپنی رحمت تے نعمتاں عام کیتیاں نیں - سب توں وڈی نعمت قرآن مجید اے اللہ تعالیٰ نے قرآن بھیجیا تے لوکاں نوں ہر کم وچ ہدایت دا رستہ دسیا - مطلب ایہہ اے اللہ تعالیٰ نے قرآن مجید دی تعلیم دتی تے انسان دی اوس نے پیدا کیتا اے - فیر قرآن مجید دا بیان کرنا انسان نوں دسیا گیا اے - قرآن دا نزول تے فیر انسان نوں قرآن مجید دی تعلیم دینا اللہ تعالیٰ دی رحمت دی سب توں وڈی نشانی اے - ایہہ سورت مدینے وچ نازل ہوئی سی - انساناں نوں دسیا

گیا اے ۔ اللہ تعالیٰ ای تہاڈا خالق اے ۔ اوہ ای تہانوں سب کھان پین دیاں نعمتاں دیندا اے ۔ انسان نوں بیان دی طاقت دتی تے حیواناں کولوں جدا کیتا اے ۔ منطق دے علم وچ انسان دی اک تعریف حیوان ناطق دے لفظاں نال اے ۔ یعنی انسان اوہ اے جیہڑا بولدا اے ۔ عقل تے علم انسان نوں دِتی پیر گل بیان کرن دی طاقت وی دِتی گئی اے ۔ ایہہ نعمتاں ذکر کرن دا مقصد ایہہ اے ۔ انسان نوں اللہ تعالیٰ دی عبادت کرنی چاہیدی ۔ ایس آیت وچ تن چیزاں دا ذکر آ گیا اے

۱ ۔ انسان دنیا وچ اپنے آپ نئیں آیا ۔ اللہ تعالیٰ نے پیدا کیتا اے

۲ ۔ انسان نوں رحمٰن خدا نے پیدا کیتا اے ۔ انسان دی پیدائش اللہ تعالیٰ دی رحمت دی نشانی اے ۔

۳ ۔ انسان مخلوق اے تے اللہ تعالیٰ خالق اے ۔ دونویں اک نئیں ہو سکدے نیں ۔

رحمٰن اللہ تعالیٰ دا جمالی ناں اے ۔ اللہ تعالیٰ اپنی رحمت نال بے محنت ہر چیز دینے والا اے تے روزی وغیرہ دے سامان عطا کرنے والا اے ۔ کسے شاعر دا قول اے ؎

کریمانہ ایہہ صفت تکریم اسم رحمان سدا دے
ہر اک خوان رحمانی نعمت لنگھ خانیوں کھادے

۵ سورج تے چن حساب دے پابند نیں ۔ فصل تے موسماں دیاں تبدیلیاں اپنے وقت نال ہوندیاں نیں ۔ پودے تے درخت دی خدا تعالیٰ نوں ای سجدہ کردے نیں ۔ مطلب ایہہ اے ۔ اجرام فلکی دا نظام اللہ تعالیٰ دے تابع اے ۔ خود اوہ اپنی رفتار وچ وادھا تے گھاٹا نئیں کر سکدے ۔ ایس لئی اوہ سورج وغیرہ معبود دی نئیں ہو سکدے ۔ پودے تے درخت وی اللہ تعالیٰ نوں ای سجدہ کردے نیں ۔ سجدے دا معنیٰ بڑا وسیع اے ۔ اینتھے شرعی سجدہ مراد نئیں ۔ مراد

Marfat.com

ایہہ اے۔ پودے بوٹیاں تے درخت سب اللہ تعالیٰ دے مطیع نیں۔ ایس لئی شجر
پرستی وغیرہ دی جائز نئیں۔ اگے بیان کیتا اے۔ آسمان بڑا اوچا بنایا اے
جس دی اوچائی نوں کوئی پہاڑ تے جہاز تے کوئی وی اوچی چیز نئیں پہنچ سکدی۔
آسمان دی نہ دیری اے نہ دیوتا اے۔ جویں پہلیاں کئی قوماں نے عقیدہ بنا لیا
سی۔ سگوں اوہ مخلوق اے۔ نے اللہ تعالیٰ نے ہر چیز لئی تکڑی وضع کر دتی
تاں جے کسے دی کم تے تول وچ وادھا تے گھاٹا نہ ہووے۔ میزان دا معنی عدل دی
لیا گیا اے۔ پھر مراد عدل دا قانون اے۔ تجارتی منڈیاں دا کم تکڑی تے عدل نال
ای صحیح چل سکدا اے۔ نے حکم دتا گیا اے۔ وزن انصاف نال ٹھیک رکھو تے
تول وچ گھاٹا نہ کرو۔ اک ہور جگہ قرآن مجید وچ بیان کیتا گیا اے۔ "گھٹ تولن
والے جہنم دی ویل وادی وچ ہون گے" اللہ تعالیٰ دے کئی رسولاں نے صحیح تولن
دی تعلیم دتی اے حضرت شعیبؑ نے فرمایا۔ ماپ تول وچ کمی نہ کرو۔ ساڈی
قوم نے ای صحیح تعلیم نوں منہ موڑ لیا اے۔ ایس لئی تجارت وچ نہ دو جیاں کماں
وچ برکت نئیں۔

سلے زمین نوں اللہ تعالیٰ نے انسان دی خدمت لئی پیدا کیتا اے۔ دھرتی مائی کوئی
معبود نئیں۔ ایس وچ ہر طرح دے میوے غلاف والے کھجور دے درخت
ہر طرح دا اناج بھوسہ غذائیں موجود نیں۔ انسان اوہناں توں ہر طرح دا فائدہ
اٹھاندا اے۔ کیا ئِ الخ دی آیت نعمتاں دی یاد لئی اکتیس واری ایس سورت
وچ مڑ مڑ لائی گئی اے۔

Marfat.com

خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ﴿١٤﴾ وَخَلَقَ الْجَآنَّ

سلہ آدمی نوں ٹھیکری جیہی چیبڑی مٹی توں پیدا کیتا - تے جن

مِنْ مَّارِجٍ مِّنْ نَّارٍ ﴿١٥﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿١٦﴾

اگ دی لاٹے توں پیدا کیتے فیر کیہڑی کیہڑی اپنے رب دیاں نعمتاں وچوں

رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ﴿١٧﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا

تسیں دوویں جھٹلاؤ گے - مالک دوہ چڑھدیاں داتے مالک دو لہندیاں دا - فیر کیہڑی کیہڑی اپنے رب دیاں

تُكَذِّبٰنِ ﴿١٨﴾ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيٰنِ ﴿١٩﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ

نعمتاں وچوں تسی دوویں جھٹلاؤ گے لے آپے وچ ٹکر دے دو دریا دگائے - وچکار دوواں دے پردہ

لَّا يَبْغِيٰنِ ﴿٢٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٢١﴾ يَخْرُجُ

اے اک دوجے اُتے زور نہیں کردے - فیر کیہڑی کیہڑی اپنے رب دیاں نعمتاں وچوں تسیں دوویں جھٹلاؤ گے دوواں

مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٢٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٢٣﴾

موتی تے مرجان نکل دا اے - فیر کیہڑی کیہڑی اپنے رب دیاں نعمتاں وچوں دوویں جھٹلاؤ گے

وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَئٰتُ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِ ﴿٢٤﴾ فَبِاَيِّ

تے اوسے دے جہاز اُچے سمندر وچ پہاڑاں جیڈے نیں - فیر کیہڑی کیہڑی اپنے رب

اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٢٥﴾ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾

دیاں نعمتاں وچوں دوویں جھٹلاؤ گے سلہ جو کوئی زمین اُتے اے فناہ ہو جانا اے -

وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٢٧﴾ فَبِأَيِّ

تے تیرے رب بزرگی والے تے فضل کرن والے دا منہ رہ جائے گا۔ فیر کیہڑی کیہڑی

آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾

اپنے رب دیاں نعمتاں وچوں دوویں جھٹلاؤ گے

اوکھیاں لفظاں دے معنے

صَلْصَالٍ :۔ مٹی ۔ كَالْفَخَّارِ :۔ ٹھیکرے دی طرح کھڑکنے والی تے بجنے والی ۔ مَرَجَ ۔ مرج چلایا ۔ فعل ماضی ۔ الْبَحْرَيْنِ :۔ دو دریا ۔ تثنیہ بحر لفظ دا اے ۔ بَرْزَخٌ :۔ پردہ ۔ اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ :۔ موتی تے مونگا ۔ الْجَوَارِ الْمُنْشَآتُ :۔ بلند جہاز كَالْأَعْلَامِ :۔ پہاڑاں دی مانند ۔ فَانٍ :۔ فناہ ہونے والا ۔ يَبْقَىٰ :۔ اوہ باقی رہیگا ۔ فعل مضارع ۔

تفسیر

پہلیاں دو آیتاں وچ دسیا گیا اے ۔ اللہ تعالیٰ نے انساناں نوں مٹی کولوں پیدا کیتا اے ۔ تے جناں نوں اگ کولوں پیدا کیتا اے ۔ ایتھے دونویں مخلوقاں دا الگ ذکر کیتا اے ۔ قرآن مجید وچ کئی جگہ اُتے بیان کیتا گیا اے ۔ جن تے انسان دو نویں الگ الگ مخلوق نیں ۔ ایتھے قرآن مجید نے صراحت کر دتی اے باطل فرقے جیہڑے ایہہ سمجھدے نیں ۔ جن انساناں وچوں اک نوع اے ۔ ایہہ صاف غلط عقیدہ اے ۔ اگلیاں دو آیتاں وچ دسیا گیا اے ۔ مشرق وی دو نیں تے مغرب وی دو نیں ۔ ایتھے مطلب ایہہ اے سیال تے ہاڑ دو نویں موسم نیں ۔ ایہناں موسماں وچ سورج دے دو افق ہوندے نیں ۔ ایس طرح سورج دے ڈبن تے چڑھن دے دو مقام ہندے نیں ۔ ایہناں نوں مشرقین تے مغربین آکھیا گیا اے ۔ (تفسیر کبیر) سمندر تے جن دو لوکاں دے وی د

مشرق تے دو مغرب ہوندے نیں ۔ یعنی مشرق الشمس والقمر و مغربھا ۔ تفسیر کبیر
ے۲ ایتھے دسیا گیا اے ۔ اللہ تعالیٰ نے زمین دی سطح وچ پانی دے دو نظام
جاری کیتے نیں ۔ اک کوڑا پانی اے جیہڑا سمندراں وچ اے ۔ دوجا مٹھا پانی اے
جیہڑا دریاواں ۔ جھیلاں تے کھوواں دا اے ۔ اللہ تعالیٰ دی قدرت نال اک دوجے
وچ ملدے نئیں ۔ دوہواں دے درمیان اک پردہ موجود اے ۔ دوہواں دریاواں
دے وچ موتی تے مونگے نیں ۔ ایتھے دسیا گیا ۔ اسلام وچ معاشی بہت سارے
ذرائع نیں ۔ جنہاں وچوں سمندراں تے دریاواں وچوں دی قیمتی چیزاں تجارت
لئی ملدیاں نیں ۔ منھما دی تثنیہ دی ضمیر کہوں ایہہ لازم نئیں ۔ دوہویں
دریاواں وچ ای ہون ۔ دوہواں دا موجود ہونا ای قرآن مجید دی آیت
ظاہر کردی اے ۔

اگے دسیا گیا اے ۔ بڑے بڑے جہاز جیہڑے سمندراں وچ جنگ
تے صلح دے وقتاں وچ کام آسکدے نیں ۔ ایہہ اللہ تعالیٰ دی توفیق نال
ای مفید ایجادات نیں ۔ اینہاں توں ناجائز کم لینا جائز نئیں ۔ ہر چیز دے
صحیح خرچ کرن دے مقام دے بارے دی پچھ ہووے گی ۔ قرآن مجید
نے ایتھے دسیا اے ۔ جہاز سمندر دی تجارت دا بڑا ذریعہ نیں ۔ جیہڑے جیہڑے
کم جہازاں توں حاصل کیتے جاسکدے نیں ۔ اوہناں تمام کماں دی طرف اشارہ
کر دتا گیا اے ۔ انیھوں ایہہ گل وی واضح ہو جاندی اے ۔ قرآن مجید نے
اسلام ایجادات تے اختراعات دے مخالف نئیں ۔

ے۳ ایتھے دسیا گیا اے ۔ دنیا دیاں ساریاں چیزاں دی آخر فناہ اے ۔ مادی
وی تے روحانی دی سب لئی فناہ اے ۔ باقی رہن والی ذات اللہ تعالیٰ دی
ذات اے ۔ اوہ ہمیشہ توں اے تے اوہ ہمیشہ رہیگا ۔ اوہی ذات بڑی
عظمت والی تے احسان والی اے علیہا دی ضمیر زمین دی طرف اے ۔ ایہہ
ظاہر اے ۔ ذوالجلال توں مراد ساریاں سلبی تے منفی صفتاں نیں تے الاکرام

Marfat.com

نوں ایجابی تے اثباتی ساریاں صفتاں مراد نیں۔ وَجۡہُ توں مراد اللہ تعالیٰ دی
ذات اے۔ الوجہ یطلق علی الذات (کبیر)

یَسۡـَٔلُہٗ مَنۡ فِی السَّمٰوٰتِ وَ الۡاَرۡضِ ؕ کُلَّ یَوۡمٍ
اوس توں منگدا اے جو کوئی آسماناں تے زمین وچ اے ہر دن اوہ کسے

ہُوَ فِیۡ شَاۡنٍ ﴿ۚ۲۹﴾ فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿۳۰﴾
حالت وچ اے فیر کیہڑی کیہڑی اپنے رب دیاں نعمتاں وچوں دوویں جھٹلاؤ گے۔

سَنَفۡرُغُ لَکُمۡ اَیُّہَ الثَّقَلٰنِ ﴿ۚ۳۱﴾ فَبِاَیِّ
ہنے اسیں تہاڈے لئی وہلے ہو جانے آں اے جنوں تے آدمیو۔ فیر کیہڑی کیہڑی اپنے رب

اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿۳۲﴾ یٰمَعۡشَرَ الۡجِنِّ وَ الۡاِنۡسِ
دیاں نعمتاں وچوں دوویں جھٹلاؤ گے اے ٹولے جناں دے تے آدمیاں

اِنِ اسۡتَطَعۡتُمۡ اَنۡ تَنۡفُذُوۡا مِنۡ اَقۡطَارِ السَّمٰوٰتِ
دے جے طاقت رکھ سکدے او جے تسیں آسماناں تے

وَ الۡاَرۡضِ فَانۡفُذُوۡا ؕ لَا تَنۡفُذُوۡنَ اِلَّا بِسُلۡطٰنٍ ﴿ۚ۳۳﴾
زمین دے کناریاں توں نکل بھجو تاں نکل بھجو۔ نہ تسیں بھج سکو گے پر اوسدی بادشاہی وچ (رہو گے)

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿۳۴﴾ یُرۡسَلُ عَلَیۡکُمَا
فیر کیہڑی کیہڑی اپنے رب دیاں نعمتاں وچوں دوویں جھٹلاؤ گے تہاں اُتے اگ دیاں (۱)

Marfat.com

شُوَاظٌ مِّنۡ نَّارٍ ۙ وَّ نُحَاسٌ فَلَا تَنۡتَصِرٰنِ ﴿۳۵﴾

تے دھواں بھیجیا جاندا اے پھر بدلہ نہیں لے سکدے اور

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿۳۶﴾ فَاِذَا انۡشَقَّتِ

کیہڑی کیہڑی اپنے رب دیاں نعمتاں وچوں دونویں جھٹلاؤ گے — پھر جد آسمان پھٹ جائیگا

السَّمَآءُ فَکَانَتۡ وَرۡدَۃً کَالدِّہَانِ ﴿۳۷﴾ فَبِاَیِّ

پھر گلابی تیل وانگوں ہو جائے گا۔ پھر کیہڑی کیہڑی

اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿۳۸﴾

رب دیاں نعمتاں وچوں تسیں (جن تے انسان) دونویں جھٹلاؤ گے۔

اوکھیاں لفظاں دے معنے

شَاۡنٍ :- کم تے حالت۔ سَنَفۡرُغُ :- نہیں ایہیں وہلے ہو جانے آں۔

الثَّقَلٰنِ :- جن تے انسان فَانۡفُذُوۡا :- تاں نکل بھجو۔ شُوَاظٌ : لاٹ۔

نُحَاسٌ :- دھواں۔ وَرۡدَۃً :- سرخ گلاب ورگا۔ کَالدِّہَانِ: سرخ

چمڑے وانگوں تے دوجا معنی سرخ تیل وانگوں۔

تفسیر

لہ ایتھے دسیا گیا اے۔ آسماناں تے زمین دے رہن والے سب اوس کولوں

منگدے نیں۔ اوہ داتا اے۔ دوجے منگتے نیں۔ اللہ تعالیٰ ہر لحظہ تے ہر پل

دی توجہ کائنات دی طرف رکھدے نیں۔ تے ہر چیز دا فضل اللہ تعالیٰ دے

فضل دے نال ہوندا اے۔ اگ تد جلاندی اے جد اوہ حکم دیندا اے۔ اگ خود

کجھ نئیں کر سکدی اے - ایہہ عقیدہ غلط اے - اللہ تعالیٰ نے سب کجھ پیدا کیتا اے - تے نیر سب چیزاں نالوں کٹ لیا اے - ہر چیز دی حالت تے تبدیلی اوہدے متھد وچ اے - حضرت ابراہیمؑ نوں اگ نے نہیں جلایا اے - اوس ویلے اگ نوں جلان توں منع کر دِتا گیا سی -

سَنَفۡرُغُ دی آیت وچ بیان کیتا گیا اے - جنہیں اسیں انساناں تے جناں دا حساب لواں گے - ثَقَلٰنِ توں مراد جناں تے انساناں دی جنس مراد اے

الثقلان الانس والجن لانهما فضلا بالتميز الذى فيهما على سائر الحيو (تاج) سميا ثقلين لتفضيل الله تعالىٰ ايا هما على سائر الحيوان المخلوق فى الارض بالتميز والعقل الذى خصنا به (لسان)

یٰمَعۡشَرَ الخ دی آیت وچ دسیا گیا اے - اللہ تعالیٰ دے حساب کولوں کوئی وی بچ نئیں سکدا اے - دنیا وچ وی اللہ دے آسماناں تے زمین وچوں کوئی بھج نئیں سکدا اے - قیامت دے دن وچ سگوں لوک عاجز ہون گے - اوس دن بھجن دا کوئی خیال وی نئیں کر سکدا اے - لَا تَنۡفُذُوۡنَ الخ دا مطلب ایہہ اے کوئی وی اللہ تعالیٰ دے حکم توں باہر نئیں اے -

۷ مجرماں نوں جرائم دی سزا پہلے دسی گئی اے - تاں جے اوہ توبہ تے کفارہ دی صورت دنیا وچ ای کر لین - ایہہ خدا تعالیٰ دی بڑی نعمت اے - جرماں دی سزا نوں پہلے دس دِتا اے - توبہ کرن دا موقع دِتا گیا اے - قیامت دے دن آسمان پھٹ جائے گا - ساریاں چیزاں ختم ہو جائیں گی - اللہ تعالیٰ نے قیامت دے حالات کئی تھاواں اُتے بیان کیتے نیں - اک تھاں اُتے دسیا اے انسان پتنگاں وانگوں ہو جائیں گے - کوئی وی اک دوجے دی مدد نئیں کر سکے گا اپنے اپنے عمل ای کم آون گے - کسے شاعر دے قول نیں -

۱ جس دن قارعہ صاخہ آوے باپ جدا فرزندوں
نسے خویش قبیلہ بابل ساک ٹٹن دل ہندوں

Marfat.com

۲۔ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْاَسْبَابُ ٹٹ جاون اشنائیاں
یا جو اعمال نہ دلبر مونس بہرے قسمان گراہیاں
پہاڑ اس دن پھٹ کر سرخ گلابی تیل یا چمڑے سرخ وانگوں ہو جاون گے
دنیا دا انظام ختم ہو جائیگا۔ فیر لبعد وچ نویں سروں دنیا قائم ہووے گی۔ حساب
تے کتاب ہووے گا۔ جنتی لوک جنتاں وچ جاون گے تے دوزخی دوزخ وچ
سٹے جاون گے۔ کالدِّهَان۔ دھان لفظ دے مختلف معنے ہیں۔ حضرت ابن عباس رض
دا قول اے۔ قال الضحاک عن ابن عباس الادیم الاحمر (ابن کثیر) قال
الکلبی اے کالادیم الاحمر (معالم)

فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُسْـَٔلُ عَنْ ذَنْۢبِهٖۤ اِنْسٌ وَّلَا جَآنٌّ ﴿۳۹﴾
لے فیر اوس دن اپنے گناہ دی کسے آدمی نوں نہ کسے جن نوں پچھ ہووے گی۔

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۴۰﴾ يُعْرَفُ الْمُجْرِمُوْنَ
فیر کیہڑی کیہڑی اپنے رب دیاں نعمتاں وچوں جھٹلاؤ گے گنہ گار اپنے چہرے توں

بِسِيْمٰهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِيْ وَالْاَقْدَامِ ﴿۴۱﴾
پچھاتے جان گے فیر بودیاں تے پیراں توں پھڑے جان گے۔

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۴۲﴾ هٰذِهٖ جَهَنَّمُ الَّتِيْ
فیر کیہڑی کیہڑی اپنے رب دیاں نعمتاں وچوں جھٹلاؤ گے ایہہ دوزخ اے جس نوں

يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُوْنَ ﴿۴۳﴾ يَطُوْفُوْنَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ
مجرم لوک جھٹلاندے سن اوہ اوس دے تے تتے سڑدے

Marfat.com

حَمِیْمٍ اٰنٍ (۴۴) فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ (۴۵)

پانی دے درمیان   فیر کیہڑی کیہڑی اپنے رب دیاں نعمتاں دے چوں جھٹلاؤ گے

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ جَنَّتٰنِ (۴۶) فَبِاَیِّ

تے جیہڑے اپنے رب دے ساہمنے کھلون توں ڈریا اوہدے لئی دو باغ نیں۔ فیر کیہڑی کیہڑی

اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ (۴۷) ذَوَاتَآ اَفْنَانٍ (۴۸) فَبِاَیِّ

اپنے رب دیاں نعمتاں وچوں جھٹلاؤ گے   ٹہنیاں ٹہنیاں والے   فیر کیہڑی کیہڑی

اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ (۴۹) فِیْهِمَا عَیْنٰنِ تَجْرِیٰنِ (۵۰)

اپنے رب دیاں نعمتاں وچوں جھٹلاؤ گے   اوہناں دوناں وچ وگدے چشمے نیں۔

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ (۵۱) فِیْهِمَا مِنْ کُلِّ

فیر کیہڑی کیہڑی اپنے رب دیاں نعمتاں وچوں جھٹلاؤ گے   اوہناں دوناں وچ ہر اک

فَاکِهَةٍ زَوْجٰنِ (۵۲) فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ (۵۳)

میوہ دو قسماں دا اے   فیر کیہڑی کیہڑی اپنے رب دیاں نعمتاں وچوں جھٹلاؤ گے

اوکھیاں لفظاں دے معنے

یُؤْخَذُ: فیر پھڑے جان گے۔ فعل مضارع مجہول بِالنَّوَاصِیْ: بودیوں سے، پیشانیوں سے

حَمِیْمٍ اٰنٍ: گرم کھولدا پانی۔ ذَوَاتَآ اَفْنَانٍ: ٹہنیاں ٹہنیاں والے عَیْنٰنِ: دو چشمے۔ فَاکِهَةٍ: پھل۔ میوہ۔ زَوْجٰنِ: دو قسموں والا۔ دَانٍ: قریب۔ نیڑے۔

Marfat.com

تفسیر

پہلی آیت دا مطلب ایہہ اے ۔ قیامت دے دِن لوکاں کولوں پچھن دی لوڑ نئیں ۔ سارا حال اللہ تعالیٰ نوں معلوم اے۔ اللہ دے فرشتے ساریاں رپورٹاں پیش کر دین گے ۔ قرآن مجید وچ اک ہور تھاں بیان کیتا گیا اے وَاِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِيْنَ ۝ كِرَامًا كَاتِبِيْنَ ۝ يَعْلَمُوْنَ مَا تَفْعَلُوْنَ ۔ تے تیرے اُتے محافظ مقرر نیں ۔ بزرگ مخلوق لکھنے والی اے ۔ اوہ جاندے نیں ۔ جو کجھ تسیں کر دے او ۔ مجرم لوک اپنی پیشانیاں تے قدماں دی نشانیاں توں پچھانے جان گے ۔ فرشتے وی مثلاں پیش کر دین گے ۔ اوہناں دے چہرے دی دسن گے ۔ فیر اوہناں نوں عذاب دتا جاوے گا تے دسیا جاوے گا ۔ ایہہ اوہ دوزخ اے جِدا تسیں انکار کر دے او ۔ اوتھے دوزخ وچ طرحاں طرح دا عذاب ہووےگا ۔ گرم پانی وچ بھرن دا وی عذاب ہووےگا ۔ اِک ہور جگہ قرآن مجید وچ فرمایا گیا اے ۔ قَالَ اللّٰہُ تَعَالٰی وَسُقُوْا مَآءً حَمِيْمًا فَقَطَّعَ اَمْعَآءَهُمْ اللہ تعالیٰ فرماندا اے ۔ تے گرم پانی پلائے جان گے ۔ فیر پانی اوہناں دیاں آندراں نوں کٹ دیوےگا ۔

تے جیہڑے لوک اللہ کولوں ڈر دے نیں تے چنگے عمل کر دے نیں اوہناں لئی دو باغ نیں ۔ جنہاں دے درخت بڑیاں ٹہنیاں والے نیں ۔ تے اوہناں باغاں وچ دو وگدے چشمے نیں ۔ تے اوہناں باغاں وچ ہر میوہ دو قسم دا اے ۔ آئیاں آیتاں وچ مجرماں دی سزا دا بیان کیتا گیا اے ۔ تے ایہناں آیتاں وچ نیک لوکاں نوں جنت دی نعمتاں تے انعام ملن دا ذکر کیتا گیا اے تاں جے لوکی سمجھ کرن تے جنت وچ جان دا رستہ اختیار کرن ۔ جنت وچ لے جان والے نیک عمل نیں ۔

Marfat.com

مُتَّكِـِٔيْنَ عَلٰى فُرُشٍۢ بَطَآئِنُهَا مِنْ اِسْتَبْرَقٍ ؕ

ٹے سرہانے لگا کے فرشاں اُتے بیٹھے ہوئے نیں جنہاں دے فرشاں دے استر ریشمی موٹے کپڑے دے نیں۔

وَجَنَا الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ﴿۵۴﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۵۵﴾

میوہ دوہواں باغاں دا جھکیا ہویا اے   پھیر کیہڑی کیہڑی اپنے رب دیاں نعمتاں وچوں جھٹلاؤ گے

فِيْهِنَّ قٰصِرٰتُ الطَّرْفِ ۙ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ

اوہناں وچ عورتاں نظراں نوں روک رکھن والیاں نیں اوہناں نوں پہلے اوہناں دے کسے انسان تے کسے جن نے ہتھ نہیں لایا

قَبْلَهُمْ وَلَا جَآنٌّ ﴿۵۶﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۵۷﴾

پھیر کیہڑی کیہڑی اپنے رب دیاں نعمتاں وچوں جھٹلاؤ گے۔

كَاَنَّهُنَّ الْيَاقُوْتُ وَالْمَرْجَانُ ﴿۵۸﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا

جیویں اوہ لعل تے مرجان نیں   پھیر کیہڑی کیہڑی اپنے رب دیاں

تُكَذِّبٰنِ ﴿۵۹﴾ هَلْ جَزَآءُ الْاِحْسَانِ اِلَّا الْاِحْسَانُ ﴿۶۰﴾

نعمتاں وچوں جھٹلاؤ گے   نہیں بدلہ نیکی دا پر نیکی اے۔

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۶۱﴾ وَمِنْ دُوْنِهِمَا

پھیر کیہڑی کیہڑی اپنے رب دیاں نعمتاں وچوں جھٹلاؤ گے   اوہناں دوہواں باغاں توں سوا ہور

جَنَّتٰنِ ﴿۶۲﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۶۳﴾ مُدْهَآمَّتٰنِ ﴿۶۴﴾

دو باغ نیں۔ پھیر کیہڑی کیہڑی اپنے رب دیاں نعمتاں وچوں جھٹلاؤ گے   دوویں باغ گوڑھے سبز نیں۔

Marfat.com

فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۶۵﴾ فِيْهِمَا
فیر کیہڑی کیہڑی اپنے ربدیاں نعمتاں وچوں جھٹلاؤ گے اوہناں دوناں

عَيْنٰنِ نَضَّاخَتٰنِ ﴿۶۶﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ
باغاں وچ دو چشمے فوارے ماردے نیں فیر کیہڑی کیہڑی اپنے رب دیاں نعمتاں

رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۶۷﴾ فِيْهِمَا فَاكِهَةٌ وَّ
وچوں جھٹلاؤ گے اوہناں دوناں باغاں وچ میوے تے

نَخْلٌ وَّ رُمَّانٌ ﴿۶۸﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا
کھجوراں تے انار نیں فیر کیہڑی کیہڑی اپنے ربدیاں نعمتاں

تُكَذِّبٰنِ ﴿۶۹﴾ فِيْهِنَّ خَيْرٰتٌ حِسَانٌ ﴿۷۰﴾ فَبِاَيِّ
وچوں جھٹلاؤ گے اوہناں سب باغاں وچ نیک عورتاں نیں فیر کیہڑی

اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۷۱﴾
کیہڑی اپنے رب دیاں نعمتاں وچوں جھٹلاؤ گے۔

اوکھیاں لفظاں دے معنے

بَطَاۤىِٕنُهَا :- فرشاں دے استر۔ دَانٍ :- جھکیا ہویا۔
نیڑے۔ قٰصِرٰتُ الطَّرْفِ :- نظراں روک رکھن والیاں (عورتاں)

Marfat.com

مُدۡهَآمَّتٰنِ :- گہرے سبز دونوں باغ نیں۔
نَضَّاخَتٰنِ :- اودوویں چشمے ، جوش مار دے نیں۔
رُمَّانٌ : انار

تفسیر!

علے اہناں آئتاں وچ اوہناں لوکاں دا بیان اے جیہڑے جنت وچ ہون گے۔ جنتی لوکاں لئی تکئے شاندار ریشم دے ہون گے تے اوہ تکیہ لگا کے فرشاں اُتے بیٹھے ہوئے ہون گے۔ تے دوواں باغاں دے پھل اوہناں دے نیڑے ہو جان گے۔ تے ہر حال وچ جنتی لوک کھلوتے۔ لیٹے اور بیٹھے اوہناں پھلاں نوں حاصل کر لین گے۔ تے اوہناں نوں کوئی وی تکلیف پھل حاصل کرن لئی نئیں ہووے گی۔ تے اوتھے مکاناں وچ حیادار عورتاں وی موجود ہوون گی۔ جنہاں نوں کسے انسان نے جن نے ہتھ وی نئیں لایا ہووے گا۔ خوبصورتی وچ اوہ عورتاں یاقوت تے مونگے وانگوں سرخ تے حسن دا مجسمہ ہووینگی لوکاں نوں نیکی دا بدلہ نیک ای ملے گا۔ لوکاں اللہ دی عبادت تے اطاعت احسان نال یعنی اچھائی تے خوبصورتی نال کیتی اے۔ اوہدا بدلہ وی احسان نال اے۔ اگے پہلے ذکر کیتا گیا اے۔ جیہڑے لوک جنتی نیں اوہناں لئی دو باغ نیں۔ ایتھے فیر ذکر کیتا گیا اے جنتیاں لوکاں لئی دو ہور دی باغ نیں۔ جیہڑے بڑے سبز نیں۔ تے اوہناں وچ وی دو چشمے فوارے ماردے موجود نئیں۔ تے اوہناں باغاں وچ پھل، کھجوریں تے انار موجود نیں۔ تے اچھی صورت تے سیرت والیاں عورتاں وی باغاں وچ موجود نیں۔ اوہ عورتاں گورے

Marfat.com

رنگاں والیاں تنبواں وچ موجود نیں - تے اوہ ہر عیب توں پاک تے معصوم نیں - مطلب اوپر والے بیان دا ایہہ اے - جیہڑے لوک جنتاں وچ جان گے - اوہناں لئی مادی تے روحانی بے شمار نعمتاں اوتھے موجود نیں - کوٹھے، بنگلے، ماڑیاں تے محل سرائیں دی باغاں تے گلشناں وچ موجود نیں تے پاک عورتاں دا ساتھ وی حاصل اے - ہر طرح دی خوراک تے پھل وغیرہ دا وی سامان بے محنت جنت وچ موجود اے ۔

Marfat.com

حُورٌ مَّقْصُورَٰتٌ فِى ٱلْخِيَامِ ﴿٧٢﴾ فَبِأَىِّ

گوریاں رُکیاں ہوئیاں تنبواں وچ نیں فیر کیہڑی کیہڑی

ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ

اپنے رب دیاں نعمتاں وچوں جھٹلاؤ گے اوہناں نوں پہلے ایہناں دے

إِنسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَآنٌّ ﴿٧٤﴾ فَبِأَىِّ

کسے آدمی نے جن ہتھ نہیں لایا اے فیر کیہڑی کیہڑی

ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾ مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ

اپنے رب دیاں نعمتاں وچوں جھٹلاؤ گے سرہانے لگائے بیٹھے ہوئے

رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِىٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾ فَبِأَىِّ

ہرے سرہانیاں اُتے نے سوہنیاں وچھاونیاں اُتے نیں فیر کیہڑی کیہڑی

ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾ تَبَٰرَكَ ٱسْمُ

اپنے رب دیاں نعمتاں وچوں جھٹلاؤ گے تیرے بزرگی والے تے فضل

رَبِّكَ ذِى ٱلْجَلَٰلِ وَٱلْإِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

کرن والے رب دا ناں بڑی برکت والا اے

Marfat.com

اوکھیاں لفظاں دے معنے

حُورٌ :- گورے رنگ والیاں - رَفْرَفٍ خُضْرٍ :- سبز ملیچے سبز مسند - عَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ :- سوہنے کپڑے -

تفسیر

جنتی لوکاں لئی پاک تے معصوم عورتاں جنت دے باغاں وچ موجود نیں - ایہہ جنتی لوک مکاناں وچ تکیہ لگا کے سبز مسنداں تے خوبصورت کپڑے دے فرش اُتّے بیٹھے ہوئے ہون گے - یعنی جنتیاں نوں ہر طرح دا آرام تے ہر طرح دیاں نعمتاں حاصل ہو دین گی - آخر وچ دسیا گیا اے - اللہ تعالیٰ دا ناں برکت والا اے - اوہ دونویں شاناں رکھدا اے - صفت جلال دی تے صفت احسان دی - جلال دا معنے ایہہ اے تمام جہاناں نوں ناتی دی اوہ کرن والا اے - تے اکرام دا مطلب ایہہ اے - تمام جہان نوں دنیا تے آخرت دی کامیابی دی اوہ ای دین والا اے - تے دوبارہ زندہ وی اوہ ای کرن والا اے تے جنتاں دی زندگی دا آرام دی اودا احسان اے -

آخری آیت دا مطلب کسے شاعر نے اپنیاں شعراں وچ خوب بیان کیتا اے ؎

شعر

۱- بابرکت اسم الٰہی رحمت فضلاں والا
وچ جلالت شاہی اپنی رب اکرام تعالا

Marfat.com

٢- اسم جلال جلالت والا کرے فنا ہ جہاناں
اکرام ایجاد کرے پر ثانی طلب حساب بیاناں

٣ ایہہ صفات حقیقی اللہ مومن رکھ یقیناں
ہستی عدم جلال کرا دے فضلوں روشن بیناں

٤ برلا جنت دے احساناں مومن خدمت گاراں
بیفرماناں دوزخ ناراں جنت تابعداراں

٥ جو سرکش بیفرمان الٰہی وچ جحیم سدھاون
دنیا خاطر دین الٰہی ضائع کرن گواون

آخر دعا اے خدا تعالیٰ اساں ساریاں دی موت اسلام دی
حالت وچ کرے۔ (آمین)

تمام شُد

تاج گائیڈ برائے ایم اے پنجابی

(وکھو وکھ پرچیاں دے ناں)

پہلا پرچہ لعلاں دے ونجارے	**پنجواں پرچہ** لوک ادب
دوجا پرچہ ڈونگھیاں سوچاں	**چھیواں پرچہ** پنجابی ادب دی مختصر تاریخ از حمید اللہ ہاشمی قیمت چھ روپے
تیجا پرچہ دینی شاعری	**ستواں پرچہ** پیر فرید از حمید اللہ ہاشمی قیمت چھ روپے
چوتھا پرچہ پنجابی دا نواں ادب	**اٹھواں پرچہ** پھل کلیاں جواب مضمون پنجابی از حمید اللہ ہاشمی قیمت ست روپے پچاس پیسے

تاج بک ڈپو ۰ اردو بازار ۰ لاہور

-371—P.U.P.—24,000—8-6-89 Form 22
No. ۱۲۹۱

دیر بوٹ

یم-اے اُردو کی نصابی و امدادی کتب اور ہر پرچے کی گائیڈ و یونیورسٹی کے حل شدہ پرچہ جات

یم-اے اسلامیات کی ہر پرچے کی گائیڈ و یونیورسٹی کے حل شدہ پرچہ جات،

یم-اے پنجابی کی نصابی و امدادی کتب اور ہر پرچے کی گائیڈ

یم-اے فارسی کی نصابی کتب و اُن کے تراجم اور ہر پرچے کی گائیڈ

پنجابی دِیاں مُفید کتاباں

(۱) **سُخن دا وارث** — سید وارث شاہ دے حالات تے اوہناں دے کلام اُتے تنقید تے تبصرہ ایہہ کتاب پڑھن توں بعد وارث شاہ بارے کوئی ہور کتاب پڑھن دی لوڑ نئیں —— چھ روپے

(۲) **ڈوہنگے دہناں دا شاعر** — احسن القصص دے لکھاری مولوی غلام رسول دے متعلق اِک انمول کتاب جدے وچ اوہناں دے حالاتِ زندگی تے اوہناں دیاں تصنیفاں بارے تنقید تے تبصرہ: ست روپے پنجاہ پیسے

(۳) **پنجابی ادب دی مختصر تاریخ** — پنجابی زبان تے اَدب بارے اِک مختصر پر مکمل تاریخ —— ست روپے پنجاہ پیسے

(۴) **پیر فریدؒ** — خواجہ غلام فریدؒ مٹھن کوٹی دی شاعری تے پرچولی نظر۔ چھ روپے

(۵) **پھل کلیاں** — پنجابی زبان دے ادبی۔ تنقیدی تے تاریخی مضموناں دا مجموعہ۔ ست روپے پنجاہ پیسے

چھاپن والے: تاج بک ڈپو ○ اُردو بازار لاہور

Marfat.com

سُوْرۂ — لقمان

سُوْرۂ — حُجُراتْ

سُوْرۂ — الرّحمٰن

پنجابی ترجمہ تے تشریح

○

از

مولوی شاع الدّین

○

چھاپن والے

تاج بُک ڈپو ○ اُردُو بازار لاہور

Marfat.com